

РОМАШКА

Тема номера:
Розвиток мовлення дошкільника

Шановні працівники дошкільної освіти!

Щиро вітаємо Вас з професійним святом. Нехай благословенне буде Ваше життя, нехай тепло та затишок Вашої оселі надійно захищає від життєвих негараздів та випробувань, дарує серцю втіху, а душі мир та спокій! Нехай де б не знаходились, на роботі або в родинному колі, завжди буде тепло, світло та затишно!

***З повагою до Вас колектив ДНЗ № 9 «Ромашка»
Димитровської міської ради Донецької області***

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Чао-де Тетяна
Євгенівна, головний
редактор, завідувач
ДНЗ № 9

Дьяконова Вікторія
Вікторівна, заступник
головного редактора,
вихователь-методист

Доценко Оксана
Володимирівна,
вчитель-логопед

Круглов Роман
Андрійович,
адміністратор web-сайту
ДНЗ № 9

Степаненко Валерій
Сергійович, видавець
журналу

Яценко Людмила
Петрівна, практичний
психолог

***Копіювання та
відтворення матеріалів
журналу та будь-якої їх
частини за згодою
редакційної колегії.***

Одним із пріоритетних напрямків роботи педагогів дошкільного закладу залишається розвиток мовлення дитини.

Мовлення – одне з найголовніших засобів пізнання світу, а це означає, що погано розвинуте мовлення перешкоджатиме повноцінному розвитку малюка. Багато дітей в силу свого віку ще не знають, наскільки важливо для них навчитися правильно говорити, але батьки повинні розуміти, що навіть найменше порушення звуковимови може негативно вплинути на подальший розвиток дитини.

З кожним роком кількість дітей з мовними порушеннями значно збільшується. Офіційна статистика констатує збільшення популяції дітей, які мають відхилення у мовленнєвому розвитку. Згодом ці відхилення можуть призвести не тільки до виникнення труднощів під час засвоєння навчального матеріалу у дошкільному закладі та у початковій школі, а й до деформації особистості дитини в цілому.

Крім того, мовленнєві порушення можуть стати перешкодою для оптимальної соціалізації особистості.

Можливо, батькам буде цікаво дізнатися, чи правильно формується мовлення Вашої дитини і в яких випадках краще звернутися до кваліфікованого фахівця. Сподіваємось, що відповіді на турбуючі питання Ви знайдете на сторінках цього журналу.

Батьківські роздуми

Тетяна ЧАО-ДЕ

Роль сім'ї в опануванні дітьми дошкільного віку правильного мовлення.....3

Офіційний відділ

Ганна МАЦЮК

Організаційна допомога дітям з вадами мовлення.....5

Методичні рекомендації

Вікторія ДЬЯКОНОВА

Розвиток мовлення дітей дошкільного віку у повсякденні.....12

Поради психолога

Людмила ЯЦЕНКО

Вплив розвитку мовлення на психічні процеси дошкільника.....19

Інклюзивна освіта

Ірина ЗУБРИЦЬКА,
Світлана ОБАДІНА,
Олена СТЕПАНЕНКО

Розвиток мовлення у дітей інклюзивної освіти – це системна комплексна робота.21

Ранній вік

Лідія ВАСЕЧКИНА

Вплив розвитку дрібної моторики на формування мовлення дітей раннього віку.....26

Довкілля

Людмила ПЕРЕКАТОВА

Грасмо, спостерігаємо, спілкуємось.....30

Готуємось до школи

Вікторія ТОКАРЕВА

Розвиток мовлення дітей майбутнього школяра.....31

Майбутні школярі

Тамара ГАВРИЛОВА

«Учитесь, читайте, і чужому научайтесь, і свого не цурайтесь».....34

Народний фольклор

Вікторія ПАВЛЮК

Гумористичні твори, як засіб формування мовленнєвого розвитку дитини.....37

Інсценізація

Анна КОЛОСОВА

Переказ художніх творів.

Інсценізація казки «Рукавичка».....38

Ранній вік

Раїса ГАРАН

Значення ігор-забавлянок для дітей раннього віку.....41

Інтегроване заняття

Марина ПАВЛОВА

Заняття «Чарівна осінь в гості завітала».44

Працюємо разом

Оксана ДОЦЕНКО,
Любов КУЗЬМИНСЬКА

Артикуляційні вправи-корисні та цікаві.
Панно «Подорож Звукарика».
Пальчикові ігри.....41

Розвиток мовлення

Тетяна ГОРДІЄНКО

Виразне мовлення.

Заняття «Подорож до Діда Грамотія».....51

Ранній вік

Валентина СПИВАК

Раннє дитинство - початок життя.

Заняття «Осінь до нас завітала».....54

Музичне виховання

Алла СЕМЕНИСТА

Профілактика мовлення музичними засобами.....59

Роль сім'ї в опануванні дітьми дошкільного віку правильного мовлення**Тетяна ЧАО-ДЕ, завідувач ДНЗ № 9**

Сім'я є тією ареною, серед якої формується і розвивається розум дитини, його смаки і інтереси, а це все є фундаментом правильної, літературної усної та писемної мови.

Пригадайте, коли останнім часом, пригорнувши до себе дитину, Ви читали їй казки, розповідали цікаві історії, вчили вірші, відповідали на дитячі «чому?» та взагалі, співали їй колискову?

Зараз дуже велике місце в житті людей займає робота, кар'єра. І дуже часто ми стикаємось з ситуаціями, коли батьки не бачать дітей цілодобово, тому що вони заробляють гроші і в результаті зустрічаються з дітьми раз на тиждень. А буває, що і батьки поруч, але через телебачення та Інтернет на розмови з дітьми не вистачає часу.

Батьки повинні знайти час для того, щоб щоденно поговорити з дитиною, вислухати її. Бесіди з дитиною корисні і для розвитку мовлення, і для вивчення інтересів дитини, сприяють створенню близьких дружніх стосунків між батьками та дітьми.

Дитина, яка скучила за батьками, намагається бути поруч з ними, брати участь у справах. Не слід відстороняти дитину, а навпаки, доручити їй щось принести, подати, поставити тощо. Під час виконання подібних доручень у малюка виникає потреба щось розповісти батькам, про щось запитати їх. Відповідаючи на запитання своєї дитини, батьки називають речі, їхні якості, дії, що проводять з цими речами. Таким чином дитина непомітно для себе засвоює нові слова та поняття.

Виконуючи разом з дитиною домашні справи, батьки можуть одночасно вправляти її у вимові звуків: батьки та дитина по черзі промовляють скоромовки, потішки. Йдучи до магазину, на прогулянку, батькам слід пояснити дитині, що вони там бачать. Повернувшись додому, можна запропонувати дитині розповісти будь-кому із членів родини, що вона побачила. Дорослі мають виявляти при цьому живу зацікавленість, в такому випадку у дитини буде підтримуватись постійне бажання ділитися з батьками отриманими враженнями.

Батьки мають дуже уважно ставитися до запитань своїх дітей, зрозуміло, доступно та кратко відповідати на них. Навіть якщо на запитання дитини неможливо відповісти таким чином, щоб дитина все зрозуміла, не слід залишати його без уваги, інакше у дитини зникне бажання запитувати. Можна дати не пряму відповідь, а розповісти дитині щось доступне їй щодо предмету або явища, яке зацікавило. Зовсім недопустимо відповідати на запитання дітей зневажливо.

Дитина повинна чути правильну, виразну, багату мову. Без помилок і недоліків.

Якщо дорослі, які її оточують, говорять чистою, правильною мовою, вона перейме це від них, а якщо спотвореною, переважаною грубими формами висловлювань, жаргонізмами, - відповідний буде й результат. Проте самого наслідування і запам'ятовування для оволодіння умінням говорити не досить. Потрібна цілеспрямована послідовна робота з розвитку усного мовлення. Отже, щоб запобігти виникненню «суржику», батьки мають демонструвати дітям зразки правильного мовлення.

Правила, яких потрібно дотримуватися батькам під час спілкування з дітьми

✚ Бажано, щоб дитина чула літературну мову в сім'ї, тому що мова дитини розвивається шляхом наслідування мови людей, які її оточують. Мова батьків, усіх членів сім'ї – це перший зразок, який наслідує дитина. Навіть якщо Ви мовчазні від природи – все одно постійно говорите з малюком.

✚ Супроводжуйте свої дії словами! Але не говорите у порожнечу – дивіться малюку в очі. Це особливо важливо, якщо Ваш малюк надто активний і постійно рухається.

✚ Завжди підтримуйте прагнення дитини до спілкування, вислуховуйте її уважно, не обривайте. Відповідайте на всі питання спокійно, неквапливо, чітко, виразно, голосом середньої сили, правильно виголошуйте звуки і слова – це допоможе малюку швидше опанувати правильну вимову.

✚ Шануйте дитину! Давайте їй можливість чути себе і Вас. Під час розмови намагайтеся вимкнути телевізор, радіо тощо.

✚ Ніколи не сюсюкайте з дитиною і не відтворюйте неправильну мову дитини.

✚ Говорите повільно, простими словами, короткими фразами, витримуйте паузи між фразами, тоді й діти, наслідуючи Вашу мову, навчаться правильно говорити.

✚ Постійно читайте дитині добрі вірші, казки, розповіді, перечитуйте їх декілька разів, діти краще сприймають знайомі тексти.

✚ Не вимушуйте дитину вивчати довгі вірші, не перевантажуйте мовним матеріалом.

✚ Чітко називайте нові предмети та їх ознаки, спонукайте дитину до обстеження предмета.

✚ Особливу увагу приділяйте розвитку дрібної моторики, бо вона безпосередньо пов'язана з розвитком мови. Ліплення, малювання, ігри з дрібними предметами – усе це допоможе мові, а в майбутньому – в опануванні письма.

Опанування дітьми дошкільного віку правильного мовлення створить надійне підґрунтя для їхнього успішного шкільного навчання.

Саме у сім'ї складається те чи інше відношення до літератури. Домашні сімейні читання, розповіді в сімейному колі, живі бесіди дітей з батьками та близькими людьми дають направлення літературному розвитку дітей, а також розвитку їх мовлення.

Бажано мати в сім'ї хоча б невеличку дитячу бібліотеку. Привчаючи дитину бережно ставитися до своїх перших книжок, буде закладено прагнення зберегти їх, як найкращих друзів, на все життя.

Не буде зайвим і похід у дитячу бібліотеку, яка розташована за адресою: мікрорайон «Західний», будинок №52. Покажіть дитині книжки, поспілкуйтесь з бібліотекарем, навчіть дитину користуватися послугами бібліотеки, прищепіть любов до читання. І в майбутньому дитина віддячить Вам прагненням до знань.

А ще в нашому місті є бібліотека сімейного читання. Вона розташована на мікрорайоні «Молодіжний». Відвідати такий заклад буде приємно всією сім'єю. Тут буде цікаво і дорослим, і малим. До послуг читачів у бібліотеці є

- велика кількість сучасної літератури
- комп'ютеризований читальний зал
- зона Wi-Fi
- конференц-зал з мультимедійним обладнанням
- плазменний телевізор
- нові функціональні меблі
- зона відпочинку.

Бібліотека сімейного читання в нашому місті стала сучасним центром, клубом спілкувань. Завітайте сюди з дитиною і їй сподобається.

Організаційна допомога дітям з вадами мовлення

Ганна МАЦЮК, логопед відділу освіти,
голова міської психолого-медико-педагогічної консультації

*«Мовлення – це зброя думки...
Розвивати мовлення окремо від думки неможливо,
але розвивати її перед думкою – небезпечно»
К.Д.Ушинський*

Нова модель освіти в Україні покликана переорієнтувати навчально-виховний процес на становлення духовно-здорової творчої особистості, здатної продуктивно мислити, вирішувати проблеми сьогодення й майбутнього. Згідно з Національною доктриною розвитку освіти у XXI столітті, вдосконалення системи освіти й виховання у відповідності до принципів гуманізації та індивідуалізації передбачає максимальне врахування особистісних та психофізичних особливостей дітей й створення таких умов освіти, які б сприяли своєчасному й повноцінному розвитку всіх сторін особистості дитини та її успішному навчанню. У цьому контексті актуальною проблемою української педагогічної теорії і практики є реалізація прав дітей з порушеннями у мовному та психічному розвитку, у тому числі й дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Однією з найскладніших та найважливіших функцій є мовлення. У психології мовленням називають процеси спілкування за допомогою говоріння, слухання, читання, письма. Мовлення – це і читання книжки, і написання листа рідним. Навіть мовчазні роздуми – це теж мовлення, яке називається внутрішнім мовленням.

Без мовлення життя в суспільстві стає обмеженим, неповноцінним. Ось чому проблема своєчасного виявлення, попередження та подолання порушення мовлення, особливо у дітей, є надзвичайно важливою для цілої низки наук – медицини, психології, педагогіки тощо.

У нашому місті функціонують 5 груп для дітей з вадами мовлення та 2 групи для дітей із затримкою психічного розвитку на базі дошкільних закладів, а саме ДНЗ №4 «Іскринка», ДНЗ №9 «Ромашка», ДНЗ №3 «Сонечко», ДНЗ №16 «Попелюшка» та ДНЗ №19 «Веселка».

Комплектуванням цих груп займається міська психолого – медико - педагогічна консультація (ПМПК). Діти зараховуються за згодою батьків на підставі заяви.

До логопедичних груп зараховують дітей дошкільного віку від 3 до 6 років, що мають різні відхилення мовного розвитку, виявлені учителем-логопедом або лікарем районної поліклініки.

До логопедичних груп насамперед приймають дітей, мовні вади яких можуть перешкодити подальшому успішному навчанню.

До груп для дітей із затримкою психічного розвитку зараховують дітей, що мають відповідний діагноз.

Прийом дітей до спеціалізованих груп проводиться двічі на рік: навесні та восени.

Для обстеження на ПМПК та подальшого зарахування до корекційної групи батьки повинні надати відповідний пакет документів:

- Картка стану здоров'я.
- Заява на обстеження.
- Згода на обробку даних.
- Копія свідоцтва про народження.
- Копія ідентифікаційного номеру дитини.
- Копія паспорта одного з батьків (який присутній на ПМПК).
- Копія щеплень.
- 2 малюнка.

Строк корекційно-розвивальної роботи від 1 до 3 років. Випуск дітей з корекційних груп здійснюється ПМПК після закінчення строку корекційного навчання.

Планування й зміст корекційного навчання визначається програмами, методичними матеріалами і будується з

урахуванням віку дитини та індивідуальних проявів мовленнєвої вади. Досягнення мети забезпечується постановкою широкого кола освітніх, виховних і корекційних завдань. Вирішення їх здійснюється логопедами та дефектологами на індивідуальних та фронтальних заняттях.

Також на базі ЗОШ №17 та ЗОШ №5 функціонують логопункти для дітей шкільного віку. На логопедичні пункти направляють дітей, що мають різні порушення усної і писемної мови: нерізко виражене загальне недорозвинення мови, недоліки на письмі та читанні; дефекти вимови окремих звуків. Одним з основних завдань логопедичних пунктів при загальноосвітніх школах є попередження і своєчасне подолання порушень усної і письмової мови і обумовленої ними неуспішності з різних дисциплін. Для зайняття на логопедичному пункті відбираються передусім ті учні, які допускають велику кількість помилок на зміщення і заміни букв, звуків, що відповідають різним групам.

СЛОВНИК ЛОГОПЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Автоматизація звуку - один з етапів корекції неправильної звуковимови. Проводиться після постановки звуку. Правильна вимова звуку закріплюється в складах, словах, фразах, самостійному мовленні шляхом частого повторення і застосування спеціальних вправ.

Аграматизм – порушення розуміння і вживання граматичних засобів мови.

Алалія – відсутність чи недорозвинення мовлення внаслідок органічного ураження мовних зон кори головного мозку у внутрішньоутробному чи ранньому періоді розвитку дитини. Розрізняють моторні і сенсорні алалії.

Амімія - відсутність мімічних рухів, спостерігається при парезах і паралічах.

Артикуляція – діяльність мовних органів, зв'язана з промовлянням звуків мови та різних їх комплексів, що складають склади, слова.

Артикуляційна гімнастика - підготовчі вправи, метою яких є вироблення правильних, повноцінних рухів артикуляційних органів, необхідних для правильної вимови звуків.

Аутизм - замкнутість, відстороненість від реального світу, занурення у світ власних внутрішніх переживань.

Афазія – повна чи часткова втрата мовлення, обумовлена локальними ураженнями головного мозку.

Афонія – повна відсутність голосу.

Брадилалія – патологічно уповільнений темп мовлення.

Гаммацизм – недолік вимови звуків г, гґ.

Дисграфія – порушення процесу письма.

Дислалія – порушення звуковимови при нормальному слухові і збереженній іннервації мовного апарату.

Дислексія - порушення процесу читання.

Дизартрія – порушення вимовної сторони мовлення, обумовлене недостатністю іннервації мовного апарату.

Заїкання – порушення темпо-ритмічної організації мовлення, обумовлене судомним станом м'язів мовного апарату.

Каппацизм – недолік вимови звуків к, кґ.

Контамінація - помилкове відтворення слів, що полягає в об'єднанні в одне слово складів, що відносяться до різних слів.

Корекція – педагогічний та лікувальний вплив, спрямований на подолання вад у розвитку дитини.

Логопедія – наука про порушення мовлення, про методи їх попередження, виявлення, усунення засобами спеціального навчання і виховання.

Ламбдацизм – неправильна вимова звуків л, лґ.

Мутизм – припинення мовного спілкування з оточуючими внаслідок психічної травми.

Недорозвинення мовлення – якісно низький рівень сформованості порівняно з нормою тієї чи іншої мовної функції або мовної системи в цілому.

Загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) – різні мовленнєві розлади, при яких у дітей порушене формування всіх компонентів системи мовлення, що відносяться до звукової і змістовної сторони.

Парафазія – порушення мовленнєвого висловлювання, що виявляється в неправильному вживанні звуків чи слів в усному і письмовому мовленні (заміна звуків, заміна слів близькими за звучанням або за змістом).

Розпад мовлення – втрата вже сформованих мовних навичок і комунікативних умінь внаслідок локальних уражень мозку.

Ринолалія – порушення тембру голосу і звуковимови, обумовлене анатомо-фізіологічними дефектами мовного апарату.

Ротацизм – неправильна вимова звуків р, р'.

Сигматизм – неправильна вимови свистячих і шиплячих звуків.

Тахілалія – патологічно прискорений темп мовлення.

Фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення (ФФНМ) – порушення процесів формування вимовної сторони мовлення в дітей з різними мовними розладами внаслідок дефектів сприйняття і вимови фонем.

Ехолалія – автоматичне повторення слів слідом за їхнім відтворенням.

Рекомендації вчителям-логопедам

Робота з батьками

Успіх корекційного навчання багато в чому визначається тим, наскільки чітко організована наступність роботи логопеда, педагогів та батьків. В логопедичній практиці існують стабільні форми роботи з батьками, які є достатньо ефективними. Це батьківські збори, консультації, показ відкритих занять, оформлення стендів чи папок-пересувок.

Перша організаційна зустріч з батьками проводиться в кінці вересня. На цій зустрічі логопед в доступній формі:

- пояснює необхідність спеціального, спрямованого навчання дітей в умовах закладу;
- аналізує результати психолого-педагогічного обстеження дітей;
- інформує про організацію роботи логопеда та педагога впродовж навчального року, а також про зміст логопедичних занять в перший період навчання.

Доцільно в переконливій формі розповісти про негативні наслідки несформованого мовлення в процесі

оволодіння дітьми грамотою (можна використовувати зразки дисграфічних диктантів). При цьому необхідно підкреслити, що саме раннє виявлення мовної патології та надання дітям своєчасної допомоги допоможуть попередити труднощі при навчанні читати і писати. Цим самим логопед обґрунтовує необхідність корекційних занять кожній дитині зокрема.

Розкриваючи завдання та зміст логопедичних занять спеціаліст знайомить батьків з прийомами педагогічного впливу, які є необхідними для здійснення диференційованого підходу до кожної дитини. Доцільно відмітити **особливу роль батьків** в комплексі наступних заходів:

- дотримання єдиних вимог до дитини;
- контроль за виконанням завдань в домашніх умовах;
- допомога в оформленні зошита дитини чи завдань;
- присутність на відкритих заняттях, батьківських зборах тощо.

Таким чином логопед акцентує увагу батьків на свідомому включенні їх в корекційний процес.

В кінці навчального року на батьківських зборах підводяться підсумки корекційної роботи, дається аналіз повторного обстеження мовлення дітей, надаються рекомендації до подальшого їх навчання. Рекомендовано організувати святковий випуск дітей, під час якого кожна дитина зможе продемонструвати свої можливості та успіхи.

Впродовж навчального року для батьків систематично проводяться **консультації**. На них логопед показує прийоми корекційної індивідуальної роботи з дитиною, інформує про її труднощі та успіхи, підказує, на що доцільно звернути увагу вдома. У кожної дитини повинен бути зошит, де фіксується зміст логопедичної роботи. Батькам необхідно пояснити їх роль у допомозі дітям під час виконання домашніх завдань (замальовування чи штрихування малюнків, промовляння слів, речень чи текстів на задані звуки, переказуванні казок чи оповідань, записування придуманих речень, придумування своїх розповідей і т.д.).

Можна також проводити з батьками цикли бесід по тематиці, яка пов'язана з особливостями виховання та навчання їх дітей.

Рекомендації вихователям щодо формування у дітей правильного мовлення

Від своєчасного формування правильної вимови залежить загальна культура мовлення, нормальне спілкування дитини з однолітками й дорослими, успішне засвоєння грамоти, а після вступу до школи - засвоєння шкільної програми.

Вимова в основному формується в дошкільному віці.

На заняттях і в повсякденному спілкуванні вихователь може впливати на мовлення дітей наступними засобами:

- вправляти дітей у чіткій вимові слів;
- навчати дітей правильно користуватися інтонацією;
- вчити говорити досить голосно, не поспішаючи;
- розвивати фонематичний слух;
- збагачувати словниковий запас;
- навчати правильно використовувати граматичні конструкції речень.

Але діти багато часу знаходяться за межами дошкільного закладу: в колі сім'ї, з однолітками у дворі.

Дошкільники успішніше оволодівають мовленням, якщо з ними займатимуться не лише в дошкільному закладі, а й у сім'ї. Саме з цієї причини пропаганда знань із питань мовленнєвого розвитку серед батьків є актуальною. Вона здійснюється перш за все через бесіди та консультації. Ефективні й такі форми роботи, як наочна агітація, наприклад, організація стендів чи кутків для батьків, де можна було б отримати інформацію про вікові норми розвитку мовлення, поради щодо подолання дефектів звуковимови.

Вихователь може рекомендувати для заучування з дітьми вдома чистомовки, скоромовки, вірші, потішки.

Доцільно проводити відкриті для батьків заняття з розвитку мовлення, щоб вони мали можливість спостерігати прийоми роботи вихователя по збагаченню лексики.

Цікавим засобом пропаганди є "круглі столи", під час яких виступають і діляться своїм досвідом про виховання мовлення і вихователь, і логопед, і батьки, і лікарі. Логопед повідомить про те, коли й які звуки в процесі оволодіння звуковимовою з'являються у дітей, які вади мовлення пов'язані з віковими особливостями розвитку. Зверне увагу батьків на те, що не можна розмовляти з дітьми "по - дитячому". Це нічого, крім шкоди, дитині не принесе - буде лише гальмувати засвоєння звуків, затримувати своєчасне оволодіння словником.

Ортодонт пояснить батькам важливість і можливість попередження дефектів мовлення внаслідок слідкування за станом і розвитком зубо-щелепної системи, вчасного звертання за порадами до стоматолога, лікування зубів.

Отоларинголог зверне увагу батьків на роль слуху в розвитку мовлення дитини, на необхідність обережати його від постійних сильних звукових впливів, а при захворюваннях органів слуху - на своєчасне лікування в медичних установах.

В бесідах із батьками вихователь повинен підкреслити, що мовлення не передається у спадок, дитина переймає досвід мовленнєвого спілкування від оточуючих. Саме з цієї причини оволодіння мовленням знаходиться в прямій залежності від оточуючого мовного середовища. Дорослі повинні в спілкуванні з дитиною слідкувати за своєю вимовою, говорити в нормальному темпі, використовувати слова в потрібному значенні.

Батькам слід нагадувати, що оволодіння дитиною мовленням тісно пов'язане з її розумовим і психічним розвитком. Розширюючи коло знань дитини про оточуючі предмети та явища, знайомлячи її з художніми творами, проводячи бесіди на різні побутові теми, близькі й доступні розумінню дитини, батьки тим самим не лише розширюють її світогляд, але й сприяють швидкому оволодінню нею правильним мовленням.

ЛОГОПЕДИЧНІ ІГРИ ТА ВПРАВИ

Ігри та вправи на розвиток слухової уваги, сприймання, пам'яті

“Що ти почув?”. Дитина тихо сидить на ігровому майданчику чи в кімнаті. Запропонуйте заплющити очі й послухати вулицю. Через деякий час дозвольте розплющити очі, та розпитайте дитину про її враження. Можливо вона почула гудок машини або сміх дітей, можливо – голос пташки чи ваше дихання і т.д.

“Де плескали в долоні?”. Дитина стоїть посеред кімнати з заплющеними очима. Ви тихенько станьте в будь-якому кутку кімнати, та плесніть в долоні. Дитина, не відкриваючи очі повинна вказати напрямок, звідки вона почула сплеск.

“Вгадай, хто покликав”. В цій грі беруть участь не менше 3 дітей або членів сім'ї. Дитина стоїть посеред кімнати з заплющеними очима. Хто-небудь з інших гравців повинен покликати її. Дитина відгадує, хто саме її покликав.

“Доручення”. Дитина сидить на відстані 5-6 м від дорослого. У вас на столі покладені різні іграшки. Ви чітко, середньої сили голосом звертається до дитини: “Візьми м'ячик і поклади його на килим” або: “Візьми зайчика і посади його на стілець” і т.д. Потім даєте завдання вже тихим голосом.

“Ехо”. Дитина тихо сидить на ігровому майданчику чи в кімнаті. Ви пропонуєте їй слухати уважно, та повторювати за вами слово. Важливо навчити дитину вслуховуватися в звучання слів, тому намагайтеся говорити слова неголосно, пошепки. Необхідно дотримуватись принципу від простого до складного: насамперед добирати слова, не схожі за звуковим складом (Аня, кіт, стрибай, веселий, швидко), а потім – близькі за звучанням, але різні за змістом (Оля, Коля, сам, там, син, лин).

“Запам'ятай слова”. На столі під серветкою лежать предметні картинки або іграшки. Ви пропонуєте дитині послухати два-три слова-

назви, запам'ятати їх, а потім знайти на столі відповідні картинки (іграшки).

“Слухаємо музику”. Дуже велике значення для розвитку слухового сприймання має слухання музики. Тому рекомендується проводити, так звані, музичні хвилинки. Під час них ви пропонуєте дитині сісти або лягти на килим, бажано з заплющеними очима, що допомагає розслабитися і не реагувати на зорові подразники, а зосередити свою увагу на джерело звуку.

Ігри та вправи на розвиток фонематичного сприймання

“Впіймай звук!”. Поясніть дитині, що ви будете вимовляти різні звуки, а їй потрібно буде плеснути в долоні - “впіймати звук”, коли вона почує певний звук. Необхідно дотримуватись принципу від простого до складного:

- звук [а] серед у, у, а, у;
- звук [а] серед о, а, і, о;
- звук [і] серед и, е, і, и;
- звук [с] серед л, н, с, п;
- звук [с] серед ш, ж, ч, с і т.д.

“Повтори!”. Запропонуйте дитині повторити за вами склади:

- та-та-да - пі-пи - ат-от
- па-па-ба - мі-ми - ум-ом
- ка-ка-га - ді-ди - іт-ит
- ва-ва-фа - кі-ки - ек-ек

“Ланцюжок слів”. Запропонуйте дитині повторити за вами ряди слів, різних за значенням, але схожих за звуковим складом:

- мак, лак, так, бак;
- тачка, качка, дачка;
- сік, вік, тік, бік;

“Назви слово!”. Запропонуйте дитині вибрати серед інших слів, та назвати лише те, яке починається на певний звук:

- на звук [а] серед слів Аня, Оля, Ігор, осінь, айстра;
- на звук [і] серед слів іграшки, овочі, автобус, Іра;
- на звук [б] серед слів мак, банка, танк, бочка.

“Знайди спільний звук!”. Запропонуйте дитині визначити, який однаковий звук є в декількох різних словах. При вимовлянні слів чітко виділяйте даний звук силою голосу, наприклад: “о-о-о-осінь”, “о-о-о-окунь”, “о-о-о-овочі”

- Оля, осінь, овочі, окунь - [о]
- Сад, суп, сумка, ніс, лис - [с]
- Аня, агрус, акула, автобус - [а]
- Маша, мак, мама, сом - [м]

Ігри та вправи на розвиток дихання

“Забий м'яч у ворота”. Запропонуйте дитині подути на ватний чи паролоновий мячик, так, щоб він покотився у ворота (їх можна зробити з дроту, або намалювати). Повітряний струмінь повинен бути плавним, повільним, безперервним.

“Язичок-футболіст”. Як і в попередній вправі треба забити м'яч у ворота, але тепер за допомогою язика. Дитина повинна посміхнутися та покласти широкий язик на нижню губу, і, неначе вимовляючи звук [ф] дути на кінчик язика.

“Лігак”. На кінчик носа покласти шматочок паперу або вати. Відкрити рот, широкий язик покласти на верхню губу, бокові краї язика притиснути. Повітряний струмінь виходить посередині язика. Дитина повинна сильно подути, так, щоб “лігак” полетів вгору.

“Пелюстки”. Покладіть на долоню справжні або вирзані з паперу невеличкі пелюстки квітки. Запропонуйте дитині подути, щоб пелюски злетіли з вашої долоні.

“Кораблик”. Налийте у миску воду. Зробіть паперовий або пенопластовий кораблик, та покладіть його на воду. Запропонуйте дитині подути на кораблик спочатку довгим струменем повітря, наче вимовляючи зхук “ф”, а потім преривчасто, наче вимовляючи звук “п-п-п-п”.

Ігри та вправи на подолання заїкання

Вправи для зняття м'язової напруги
При заїканні часто напружені м'язи обличчя, губ, язика, пальців рук. Дуже важливо

навчити дитину м'язовому розслабленню під час мовлення. От деякі вправи, що допоможуть дитині розслабитися.

«Пташка махає крильцями». Підняти руки вгору, і виконувати махи руками.

«Допоможемо мамі». Помахати розслабленими кистями рук біля підлоги, імітуючи полоскання білизни.

Стати рівно, розвести руки в сторони до рівня плечей і «опустити» розслаблені руки у вихідне положення.

«Стряхнемо водичку з рук». Струснути розслабленими кистями рук, начебто струшуючи краплі води.

Нахилити голову вперед, назад, праворуч, ліворуч, а потім виконати декілька кругових обертів головою спочатку в одну сторону, потім в іншу.

Повільно покачати розслабленими руками з боків тулуба назад.

«Кулачки-силачі». Пальці рук під рахунок до 5 із силою зжати в кулачки, на рахунок 5 розтиснути, струснувши кисті рук, при цьому зосередити увагу дитини на тім, як пальчикам приємно відпочивати.

Вправи для розвитку мовного дихання

Майже у всіх дітей, що заїкаються порушене мовленнєве дихання. Під час корекційної роботи з усунення заїкання важливо навчити дитину говорити не поспішаючи, на видиху. Тому важливе місце в роботі займуть вправи для розвитку правильного мовного дихання.

«Кулька». Цю вправу бажано робити спочатку лежачи (щоб дитина повністю розслабилася), а потім сидячи чи стоячи. Вдих через злегка відкритий рот (живіт надувається, як кулька, плечі не піднімати). Видих через вільно відкритий рот, неначе кулька повільно здувається. Рух живота контролюється рукою. Цю ж вправу повторити з подовженим видихом на звуки (А, О, У, І). Видих під час вимови цих звуків повинен бути спокійним і безперервним.

«Задує свічку». Короткий спокійний вдих носом, потім пауза (затримати дихання на 1-2 сек.) і довгий безперервний видих через ледве зімкнуті губи з промовлянням «пф», начебто гасячи свічку (дути можна на пальчики).

«Літак». Покладіть дитині на долонь маленький шматочок ватки чи паперу. Тримавши долоню з ваткою на рівні рота, дитина повинна подути на «літак», щоб він полетів. Чим далі полетіла ватка, тим краще дитина зробила вдих і видих.

«Нюхаємо квіточку». Навички правильного вдиху і видиху добре відпрацьовувати на таких вправах: дати дитині понюхати квітку, духи, фрукти.

«Усі мовчать». Зробити вдих, а видихнути на звук “з”, доторкнувшись вказівним пальцем до губ, неначе попросити тиші.

«Де дзвенить комарик?» Дитина, сидячи на стільці, одночасно з поворотом тулуба праворуч-ліворуч робить довгий видих на звук з-з-з-з.

«Гарячий чай». У дитини в руках чашка, дитина робить вдих носом, а на видиху дує в чашечку, вимовляючи пошепки ф-ф-ф-ф, начебто студить гарячий чай.

«Кораблик». Налийте в миску води, покладіть на воду паперовий кораблик, і запропонуєте дитині “допомогти” кораблику переплисти на іншу сторону миски. Дитина робить вдих носом, а на видиху вимовляє «пф» і дує при цьому на кораблик. Чим дужчий повітряний струмінь, тим далі попливе кораблик.

Вправи для розвитку голосу

Важливо проводити також вправи для розвитку голосу. Такі ігрові вправи необхідно проводити на добре знайомих дітям звуконаслідуваннях. Під час занять необхідно стежити за тим, щоб усі звуконаслідування дитина вимовляла на видиху. «Аня співає пісеньку». А-а-а, а-а-а.

«Гуде потяг». У-у-у, у-у-у.

«Болить зуб». О-о-о, о-о-о.

«Пароплав гуде». И-и-и, и-и-и.

«Жабенята посміхаються» І-і-і, і-і-і.

«Заблукали в лісі». Ау-ау-ау-ау.

«Малюк плаче». Уа-уа-уа-уа.

«Пісенька водички». С-с-с-с.

«Пісенька комарика». З-з-з-з.

«Пісенька вітру». В-в-в.

«Гріємо ручки». Х-х-х-х.

«Стукають підбори». К-к-к-к.

«Граємо на барабані». Д-д-д-д.

«Гусак сичить», «Кулька сдувається». Ш-ш-ш-ш.

«Жук дзижчить». Ж-ж-ж-ж.

«Зозуля кує». Ку-ку, ку-ку.

«Гусак». Га-га-га.

«Корова». Му-му-му.

Проспівування на одному видиху звукової доріжки а-о-у-и-е (один звук плавно переходить в інший, і кожний тягнеться не менше 2 сек.);

Проспівування на одному видиху звукової доріжки зі зміною висоти і сили голосу (пошепки, тихо, голосно, тоненьким голоском, грубим голосом);

Проспівування звуку А на видиху (зробили глибокий вдих, надули животик, плечі не піднімаються, на видиху співаємо «А-а-а-а-а-а-а!»)

Проспівування простої мелодії (наприклад, «У лісі, лісі темному, де ходить хитрий лис, росла собі ялинонька, і зайчик з нею ріс...») на звук М чи У. Тобто, дитина робить глибокий вдих, надуває животик, а потім, на безперервному видиху, начебто наспівує тільки мелодію пісеньки («м-м-м-м м-м-м-м...»);

Вправи для розвитку координації мовлення з рухами

Велике значення для нормалізації темпу і ритму мовлення має виконання спеціальних вправ спрямованих на розвиток координації мовлення з рухами.

«Машина». Бі-бі-бі гуде машина, (ритмічно плескати в долоні)

Не поїду без бензину (ритмічно тупотіти ногами).

УСПІХІВ ВАМ!

Розвиток мовлення дітей дошкільного віку у повсякденні

Вікторія ДЬЯКОНОВА, вихователь-методист

У новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти розвиток мовлення слушно подано як самостійний напрям дошкільної освіти, одну з основних освітніх ліній, що становить підґрунтя для формування мовної і мовленнєвої компетенцій дітей на подальших етапах навчання, зокрема в початковій школі, й узгоджується з Державним стандартом початкової освіти. Зміст роботи за освітньою лінією «Мовлення дитини» представлено такими неодмінними складниками: звукова культура мовлення, словникова робота, граматична правильність мовлення, зв'язне діалогічне і монологічне мовлення. До кожного з них подано стислу характеристику основних показників мовно-мовленнєвих компетенцій як кінцевого результату цілеспрямованої мовленнєвої роботи з дітьми на етапі дошкільного дитинства. Також підкреслено компетентну спрямованість роботи з розвитку мовлення дітей, адже володіння мовленням надає дитині можливість спілкуватися з оточенням, отримувати інформацію та обмінюватися нею, що дуже важливо для успішної соціалізації дошкільника.

Не бійтесь заглядати у словник.
Це пишний яр, а не сумне провалля.

Збирайте, як розумний садівник,
Достиглий овоч у Грінченка й Даля.

Не майте гніву до моїх порад
І не лінуйтеся доглядати свій сад.

М. Рильський

У розвитку мовлення дітей провідна роль належить дорослим: вихователеві – в дитячому садку, батькам і близьким – у сім'ї. Від культури мовлення дорослих, від того, як вони розмовляють із дитиною, скільки уваги приділяють мовленнєвому спілкуванню з нею, багато в чому залежать успіхи дошкільника щодо опанування мовлення.

Тому перед педагогами та батьками стоїть завдання – полегшити дітям процес світопізнання, допомогти їм у формуванні та розвитку зв'язного мовлення, навчити правильно будувати фрази, висловлювати свої враження та думки, логічно обґрунтовувати їх, правильно вимовляти звуки та багатоскладові слова.

На допомогу подаю один із розділів статті «Оптимізація мовленнєвої роботи з дітьми в розвивальному середовищі дошкільного навчального закладу», а саме «Розвиток мовлення у повсякденні». Автори Алла Богуш, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, завідувач кафедри теорії і методики дошкільної освіти, Південноукраїнський національний педагогічний університет ім.

К.Д.Ушинського та Наталя Гавриш, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти, Луганський національний університет ім. Т.Шевченка.

Розвиток мовлення у повсякденні

У зв'язку із сучасною вимогою щодо скорочення організованого освітнього процесу у форматі фронтального навчання на заняттях на користь збільшення часу, на особистісне самовизначення дитини в умовах розвивального середовища робота з розвитку мовлення має вийти за межі організованого навчання, набути різних форм індивідуальної роботи, мета якої — закріпити мовленнєві вміння та навички, набуті дітьми на заняттях, закріпити, наприклад, вимову певного звука, його артикуляцію, постановку його за допомогою шпателя або дзеркала тощо. Індивідуальна робота з тією самою дитиною проводиться кілька разів, доки не зникне мовленнєва вада.

Для успішного розвитку мовлення велике значення має повсякденне мовленнєве вправління дітей під час гри, праці, різних режимних побутових процесів, прогулянок.

(Фото: за столом у завідувача)

У процесі самостійної пізнавальної, художньої, театралізованої або фізичної діяльності реалізуються ті самі завдання з розвитку мовлення дітей, що й на заняттях, тобто розвиток усного мовлення триває. Дуже важливо створити умови для максимальної реалізації потреби дитини в мовленнєвому спілкуванні з дорослими й однолітками. Не всі завдання можна однаково успішно розв'язувати на заняттях. Формування навичок розмовного мовлення, культури мовленнєвого спілкування потребує природних життєвих ситуацій, правдивих і зрозумілих дітям мотивів їхньої мовленнєвої діяльності.

Ранній вік

Зміст і прийоми роботи з дошкільнятами значною мірою залежать від їхніх вікових особливостей. Так, для розвитку мовлення *малят третього року життя* сприятливі різні режимно - побутові процеси. У невимушеному спілкуванні вихователь вправляє малюків у називанні предметів (одягу, взуття, спальних і туалетних речей), їхніх якостей, дій з ними (*"Принеси свій гребінець"*, *"Вимий руки з милом"*). Завважимо: при формуванні навичок самообслуговування, зокрема навчанні дітей супроводжувати свої дії мовленням, потрібна послідовність. Так, спочатку малюки називають дії, які вони самі виконали (*"Що ти зробив?"*), потім їх спонукають говорити про те, що треба виконати (*"Що ти робитимеш?"*). У дитини формується вміння розрізняти й позначати словом дії, протилежні за значенням (*"застібнути — розстібнути"*). Коли навички самообслуговування сформовані й достатньо освоєні, дитина може розповісти про те, що вона робить у певний момент (*"Не заважай мені, я шубу дістаю"*). Обов'язково треба навчити малюків звертатися до дорослих й однолітків з проханнями (*"Дай, будь ласка, м'ячик"*), пропозиціями (*"Ти будеш лікарем"*). Великі можливості для розвитку мовлення дітей закладені у грі. Треба навчати їх користуватися мовленням (*"Домовся з Олегом сам. Поясни йому, що тобі для гри потрібний великий куб"*, *"Сашко також хоче погратися великою машиною. Скажи йому: "Я пограюся і віддам тобі машину, не забуду"*). Подекуди розмова педагога з однією дитиною переходить у бесіду або гру з двома-трьома вихованцями, і такі об'єднання треба підтримувати.

Цілеспрямована робота з формування мовлення має здійснюватися і на прогулянці. Чим краще продумано її зміст, тим більше збагачує вона мовлення дітей, сприяє розвитку їхньої допитливості. Спостереження за рослинами, тваринами, птахами, явищами природи мають бути короткочасними (не більш як 4-5хв). Збагаченню словникового запасу малюків сприяє спостереження за трудовими діями дорослих (*"Подивіться, як гарно Марія Петрівна накриває стіл скатертиною"*).

У закріпленні знань і мовленнєвих навичок дітей важливу роль відіграють дидактичні ігри. У вільний час доцільно організовувати з однією дитиною чи з двома-трьома дітьми ігри на розвиток мовлення (*"Хто назве більше слів?", "Що в торбинці?", "Одягнемо ляльку для прогулянки"* тощо).

Надзвичайне значення має доброзичлива атмосфера, що оточує дитину. Це стимулює її бажання про щось запитати, щось пояснити, розповісти. Протягом дня необхідно поговорити з кожною дитиною, вислухати її, похвалити. Тему для розмови слід обирати, виходячи з інтересів малюка (про улюблену іграшку, книжку, близьких людей). Не варто чекати, доки дитина підійде із запитанням чи проханням, педагог має сам запитати у неї, що вона робить, чого потребує? Дитина має чітко повторити назву предмета, дії.

Друга молодша група

З дітьми четвертого року життя слід проводити спостереження за працею няні, медсестри, кухаря. Сюжетно-рольові ігри допомагають закріплювати лексику, активно використовувати засвоєні раніше слова. На прогулянці варто організовувати спостереження за транспортом, доступними дітям суспільними явищами (підготовкою до свята). Такі спостереження збагачують і активізують словниковий запас малих.

Педагог вправляє дітей у вживанні іменників у знахідному й родовому відмінках множини (*"У парку було багато беріз"*), учить правильно узгоджувати слова в реченні, вправляє вихованців у правильній вимові

звуків (як індивідуально, так і підгрупами). Для цього можна використати предметні картинки, іграшки, невеликі вірші.

Для дітей цього віку можна рекомендувати такі ігри: *"Великий — маленький"*, *"Розрізни кубики"*, *"Чи є у тебе такий предмет?"*, *"Нам прислали подарунки"*, *"Крамниця"* та ін.

Середня група

На п'ятому році життя розширюється уявлення дитини про діяльність людей, довкілля. З'являються нові теми для спілкування з товаришами і дорослими, виникає потреба домовитися про гру, узгодити трудові дії. На основі цього розвивається діалогічне й монологічне мовлення, з'являються його нові форми: вказівка, пояснення, оцінювання. З метою розвитку мовлення використовують словесні доручення (віднести книжку вихователю іншої групи, запросити медсестру та ін.). При цьому пояснюють правила мовленнєвої поведінки (привітатися, подякувати, розповісти, попрощатися).

Старша група

На шостому році життя ускладнюються дидактичні ігри. Вони спрямовані на активізацію маловживаних дітьми слів, дій, ознак (*"Впізнай предмет за описом"*, *"Відгадай, що заховали"*, *"Подивися — запам'ятай"*, *"Відгадай, що додали"*), на розвиток зв'язного мовлення (*"Збираємося на прогулянку"*,

"Що ми бачили на спортивному святі", "Подорож", "Ми — листоноші", "У кого такий предмет?" тощо), на розвиток фонематичного сприймання ("Радіо", "Закінчи слово", "Поклич цуценя" та ін./ Рекомендуємо проводити й спеціальні вправи (наприклад, "Один починає — другий продовжує").

З дітьми, які припускаються помилок звукомови, неправильно вживають граматичні форми, проводять спеціальні ігри та вправи на їх виправлення. Закріпленню правильного темпу мовлення, вміння користуватися силою голосу сприяють скоромовки й лічилки. Не варто залишати поза увагою помилки, яких діти припускаються у повсякденному спілкуванні. Зразок правильного вживання форми слова чи речення, мотивація необхідності правильного мовлення, звертання до свідомості дітей ("Пригадай, як треба правильно сказати це слово") сприятимуть закріпленню правильних мовленнєвих навичок.

Повсякденне життя дає багатий матеріал для навчання дитини пояснювального описового мовлення. Ефективним прийомом у цьому разі є доручення (пояснити товаришеві правила нової дидактичної чи рухливої гри, трудовий процес, зміст малюнка для "Календаря природи", розповісти про ігровий куточок та ін.). Розвитку зв'язного мовлення сприяють також ігри-драматизації, настільний і ляльковий театри, інсценування з іграшками, вечори розваг. Під час спостережень, на

прогулянках треба використовувати доречні для конкретної ситуації прислів'я, приказки, допомагаючи при цьому дітям зрозуміти їх зміст. Потрібно всіляко заохочувати успіхи дитини, особливо відзначаючи випадки, коли вона правильно вимовила складне слово чи фразу. Це надає впевненості у своїх силах, поглиблює контакт між вихователем і дитиною.

Підсумки

Завважимо: особистісно зорієнтований підхід до розвитку мовлення дає змогу максимально врахувати рівень мовленнєвого розвитку та мовні здібності, наміри, бажання, індивідуальні особливості кожної дитини і стимулювати ці творчі прояви з орієнтацією на її індивідуальність. За таких умов зникає традиційна "запрограмованість", адже в плануванні роботи, доборі методики навчання вихователю "відштовхується" не від програми, а від індивідуальних можливостей кожної дитини. Програма лишається орієнтиром щодо базового рівня мовленнєвого розвитку дитини на кожному віковому етапі. Вихователеві надається право вільно використовувати програмовий матеріал з розвитку мовлення у межах однієї програми чи з інших варіантних програм. Наприклад, у молодшій групі з дітьми (5-6 осіб), які правильно вимовляють усі звуки (тобто діти випереджають базовий рівень розвитку), вихователю має працювати за програмою середньої (чи навіть старшої) групи або за іншою тематичною (більш складною) програмою, яка отримала експертне оцінювання.

Резюмуючи сказане, сподіваємося, що розумне поєднання традицій та інновацій у сучасній організації мовленнєвої роботи з дошкільниками забезпечить її ефективність, реалізацію завдань, визначених у новій редакції Базового компонента дошкільної освіти.

Матеріали журналу «Дошкільне виховання», 2012, №10

Кожна маленька дитина – це неповторна й унікальна особистість, яка має право на любов і повагу. Немовля не вміє говорити, але починаючи з 3-х років може вільно спілкуватися з дорослими й однолітками на близькі для нього теми.

Все, що яскраве на світі,

Уміє розмовляти.

Уміють говорити

Зайці і зайченята.

По-своєму говорять

І риби серед моря,

І у садочку пташка,

І у траві комахка.

Говорять навіть квіти

З блискучими зірками...

А як говорять діти? –

Так, як навчає мама.

Л.Постава

Рекомендації для батьків та педагогів

Будь-які контакти із дитиною мають супроводжуватися мовленням:

- заняття, спілкування, бесіди мають давати дітям емоційне задоволення. Це досягається створенням комфортних умов

життєдіяльності та розвивального мовленнєвого середовища.

- Слід уникати змагальності у мовленнєвій діяльності (хто більше назве...). І дорослі не завжди вміють програвати.

- Активізувати мовленнєві дії у різних варіантах: розмірковувати, слухати, порівнювати, зіставляти, переконувати, доводити, агітувати. Так формується навичка суспільної мовленнєвої поведінки. Активність проявляється не лише в тому, що дитина відповідає, а у тому, що вона готова говорити.

- Не зловживати зауваженнями дисциплінарного порядку, оскільки виникнення необхідності в них свідчить про втрату чи зниження інтересу дітей.

Отже, не обмежуючись самими тільки деклараціями про цінність та неповторність кожної особистості, давайте шукати індивідуальні підходи до своїх дітей, такі форми і способи організації роботи, які б розвивали життєвокомпетентну особистість.

Для розвитку мовлення дитини пропонуємо вам виготовити дитячу книгу своїми руками.

Ви вирішили зробити дитячу книгу своїми руками? Варіантів безліч. Я гадаю, що яку б із книг ви не обрали, будь-то маленька книга, розвиваюча книга із тканини, книга для навчання перших слів і букв, книга з фотографіями чи ще щось більш оригінальне, у вас обов'язково все вийде. Саме головне – це творчий настрій і ваша фантазія.

Різновиди дитячих книг своїми руками:

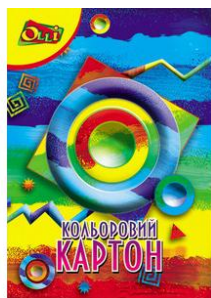
- книга з картону або бумаги;
- м'яка розвиваюча книга із тканини або фетра;
- фотокнига;
- дитяча книжка-малютка;
- книга-казка своїми руками тощо.

Дитяча книга із картону

Саме важливе у виконанні вашого шедевра – це небагато сторінок і великі, красиві та яскраві ілюстрації. Ви можете зробити декілька таких картонних книг для своєї дитини і об'єднати їх однією із тем. Наприклад, одна книга про тварин, друга – про предмети, третя – про іграшки. Можна вибрати різні теми: транспорт – різні картинки з машинами для хлопчиків, моя лялька – різні ляльки для дівчат.

Які матеріали потрібні для створення книги

- цупкий кольоровий картон;
- великі ілюстрації.

Якщо картон можна купити в магазині, то ілюстрації вам доведеться пошукати. Щоб полегшити собі задачу, скористайтесь розширеним пошуком картинок в інтернеті (розмір, орієнтація картинок, тип і колір). Якщо ви вмієте гарно малювати, то можна зробити кожний малюнок книги на цупкій бумазі для гуаші, а потім наклеїти ці ілюстрації на картон. Скріпити кожну картону сторінку можна за допомогою стрічки або кольорових шнурків.

І останній, але на мою думку, самий творчий варіант – це фотографія. Якщо у вас є фотоапарат, то ви можете зробити ілюстрації для книги за допомогою фотографій. Виберіть потрібний яскравий і знайомий малюку предмет – фотографуйте його і готову фотографію вклеюєте в книгу. Повірте, ваша дитина буде дуже рада і здивована, якщо побачить в своїй саморобній книзі не просто якогось зайчика чи машинку, а свою, рідну, близьку і улюблену іграшку. Діти звичайно у захваті від таких книг.

І пам'ятайте, яку б дитячу книгу ви не зробили своїми руками, це буде сама найкраща, сама цікава іграшка для дитини, тому що вона виконана з теплих маминих або татових рук, з піклуванням о дитині. А саме головне, вона допоможе вам у розвитку мовлення вашої дитини.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ БАТЬКІВ ТА ПЕДАГОГІВ

Роботу над розвитком зв'язного мовлення починають з дітьми молодшого дошкільного віку. Дітей вчать відповідати на запитання, звертатись із запитаннями, будувати діалоги на пропоновані теми, переказувати (за допомогою запитань) зміст добре знайомих казок і коротких оповідань, складати короткі оповідання за картинками.

Дітей середнього дошкільного віку вчать переказувати невеличкі казки та оповідання, складати розповіді за змістом картин, з власного досвіду (за аналогією до змісту картин), про іграшки, описувати іграшки.

У старшому дошкільному віці особливу увагу звертають на розвиток різних видів зв'язного мовлення: розповіді-повідомлення, розповіді-пояснення, розповіді опису, розповіді-переказу, порівняльних, творчих, сюжетних розповідей (за картиною, за серією картин, з власного досвіду, на тему, про уявлювані події, продовження розповіді дорослого, за спостереженням). При цьому дітей слід навчити користуватися виразними засобами мовлення – жестами, мімікою, інтонацією, виділяти структурні компоненти розповіді (зав'язка, кульмінація, розв'язка).

Зв'язне мовлення складається з двох видів мовлення – діалогічного і монологічного.

З метою навчання діалогічного мовлення використовують тематичні ігрові мовні ситуації, побудовані на діалозі. Це можуть бути невеличкі інсценізації: «Знайомство», «Зустріч друзів», «У лікаря», «У магазині», «Розмова по телефону» тощо.

Працюючи над розвитком монологічного мовлення, пропоную вам застосовувати метод складання казок.

Виявляється, це так легко! Складання казок розвине мовлення дитини, навчить її мислити, фантазувати, треба тільки їй трішечки допомогти, наштовхнути. І вам самим сподобається і дітям. І обов'язково – не забувайте записувати казки вашої дитини. Створіть книгу казок Наталки, Максима, Оленки...

Казка про Кольорову країну та Чорного чаклуна

Автори

Любов Кузьминська, Вікторія ДЬАКОНОВА

Дуже далеко, на казковому острові є Кольорова країна, де живуть радісні і щасливі люди невеличкого зросту. Кожен день робочого тижня має свій колір, а господарює в цей день один із гномів, який носить ковпачок певного кольору. В понеділок Гном одягає ковпачок жовтого кольору і в цей день будинки, парканчики, дерева, квіти – все стає яскраво-жовтим, а мешканці повинні одягатися в усе жовте. Приходить вівторок і все навкруги перефарбовується в червоний колір. Середа – зелений, четвер – синій, п'ятниця – оранжевий, суббота – фіолетовий, неділя – рожевий. А у вихідні країна виблискує всіма фарбами і починається справжнє кольорове свято.

На сусідньому острові жив Чорний чаклун, який дуже заздрив мешканцям Кольорової країни. Одного разу він викрав чарівні ковпачки і світ для мешканців чудової країни став чорно-білим. Не стало ні свят, ні посмішок, Гноми ніби заснули.

І сталося диво... У гості до гномів завітав Метелик, найдавніший друг Кольорової країни. Побачив все на власні очі і полетів до Чорного чаклуна.

- Я, Метелик, друг Кольорової країни. І вимагаю від тебе повернути гномам кольорове життя.

- Неймовірно! – здивувався чаклун. Який нахаба, хіба ти не знаєш хто я?

Метелик змахнув крилом і в цю ж мить Чорний чаклун перетворився на прекрасну різнокольорову квітку-семіпвітку. Все навкруги стало яскравим, теплим. Гноми із Кольорової країни побудували міст до сусіднього острова, який теж ожив.

- Щаслива країна. Так ми назвемо цей острів, - сказав Червоний гном.

- І всі мешканці будуть товаришувати, допомагати один одному, - сказав Зелений гном.

- Живіть у мирі і злагоді – скажам Метелик.

Взмахнув крилом і зник, ніби його і не було.

- Дякуємо тобі, - прокричали гноми.

І з того часу зажили дружно і щасливо дві країни. Метелик й донині літає, світами буває.

Вплив розвитку мовлення на психічні процеси дошкільника

Людмила ЯЦЕНКО, практичний психолог

Дошкільний вік - особливо відповідальний період у вихованні, так як є віком первісного становлення особистості дитини. Для нормального розвитку дитини з перших місяців найважливішим є спілкування, у процесі якого малюк може опанувати людське мовлення, що відіграє головну роль як в діяльності дитини, так і в пізнанні навколишнього світу. Розвиток мовлення відбувається паралельно з фізичним і розумовим розвитком. Усі психічні процеси у дитини - сприйняття, пам'ять, увага, мислення, цілеспрямована поведінка – постають за безпосередньої участі мовлення.

Мова - невичерпне джерело розумового розвитку дитини, скарбниця всіх знань. К.Д.Ушинський образно назвав рідну мову народним педагогом, наставником і вихователем. Слово виховує, навчає і розвиває дитину. Під впливом мови вдосконалюються її почуття, сприймання, збагачуються знання про оточуючий світ. Мова усна та письмова відіграє вирішальну роль в оволодінні наукою та культурою, у навчанні та вихованні людини. Ще в животі у мами діти впізнають голоси батьків і реагують на них спалахами радості. Крім цього вчені з'ясували, що перші 50 слів дитина впізнає до того як починає їх вимовляти. Це значить те, що слово вже знаходиться в пам'яті, а озвучене буде місяців через п'ять.

У дошкільному дитинстві в основному завершується довгий і складний процес оволодіння мовою. До 7 років мова стає засобом спілкування і мислення дитини, а також предметом свідомого вивчення, оскільки при підготовці до школи починається навчання читанню і письму. Як вважають психологи, мова для дитини стає дійсно рідною. Розвиток мови тісно пов'язаний із загальним ходом психічного розвитку дитини й залежить від особливостей її способу життя й діяльності, а також від характеру її спілкування з довкіллям. Для повноцінного розвитку пізнавальної діяльності дитини, необхідна злагоджена, взаємопов'язана між собою робота всіх психічних процесів, а саме: сприймання, відчуттів, уваги, пам'яті, уваги, мислення, мовлення. Отже, спробуємо з'ясувати, як впливає розвиток мовлення дитини на її психічні процеси.

Пам'ять. Дошкільне дитинство - вік, найбільш сприятливий для розвитку пам'яті. Ні до, ні після цього періоду дитина не запам'ятовує з такою легкістю найрізноманітніший матеріал. Проте пам'ять дошкільника має ряд специфічних особливостей.

У молодших дошкільників пам'ять мимовільна. Дитина не ставить перед собою мети щось запам'ятати або згадати і не володіє спеціальними способами запам'ятовування. Цікаві для нього події, дії, образи легко запам'ятовуються, мимоволі запам'ятовується і словесний матеріал, якщо він викликає емоційний відгук. Дитина швидко запам'ятовує вірші, особливі за формою: у них важливі звучність, ритмічність і суміжні рими. Запам'ятовуються казки, розповіді, діалоги з фільмів, коли дитина співпереживає їх героям. Протягом дошкільного віку підвищується ефективність мимовільного запам'ятовування, причому чим більше осмислений матеріал запам'ятовує дитина, тим запам'ятовування краще. Сміслова пам'ять розвивається поряд з механічною, тому не можна вважати, що у дошкільнят, які з великою точністю повторюють чужий текст, переважає механічна пам'ять. У дошкільному віці пам'ять включається в процес формування особистості. Третій і четвертий роки життя стають роками перших дитячих спогадів.

Сприйняття в дошкільному віці завдяки появі опори на минулий досвід стає багатовимірним. Значний вплив на розвиток сприйняття має у цей час мова - те, що дитина починає активно використовувати назви якостей, ознак, станів різних об'єктів і відносин між ними.

Називаючи ті чи інші властивості предметів і явищ, вона тим самим і виділяє для себе ці властивості; називаючи предмети, вона відокремлює їх від інших; визначаючи їх стан, зв'язок або дії з ними, бачить і розуміє реальні відносини між ними.

Увага. В міру розвитку дитини все більшу роль у формування у неї попереднього уявлення про поставлене завдання відіграє мова. Намагаючись організувати увагу дітей в процесі спостереження за будь-якими складними явищами чи при виконанні трудової діяльності, вихователь дає мовну інструкцію, словесні вказівки стосовно того, що потрібно розглянути, якими особливостями володіє предмет, що сприймається, яких результатів потрібно досягти в процесі виконання завдання, тощо. Промовляючи інструкцію, дошкільник підсилює її вплив на процес уваги і, таким чином, починає керувати цим процесом відповідно до поставленої перед ним мети.

Мислення. Основна лінія розвитку мислення - перехід від наочно-дієвого до наочно-образного і в кінці періоду - до словесного мислення. Основним видом мислення, тим не менш, є наочно-образне, що відповідає мисленню в уявленнях.

У дошкільному віці у зв'язку з інтенсивним розвитком мови освоюються поняття. Хоча вони залишаються на життєвому рівні, зміст поняття починає все більше відповідати тому, що в це поняття вкладає більшість дорослих.

До кінця дошкільного віку з'являється тенденція до узагальнення, встановлення зв'язків. Виникнення його важливе для подальшого розвитку інтелекту, незважаючи на те що діти часто роблять неправомірні узагальнення, недостатньо враховуючи особливості предметів і явищ, орієнтуючись на яскраві зовнішні ознаки (маленький предмет - значить, легкий, великий - значить, важкий, якщо важкий, то у воді потоне тощо).

Провідна діяльність у цей період - гра. Характер гри змінюється разом з розвитком дитини, вона теж проходить етапи. До трьох років гра являє собою маніпулювання предметами. Власне гра виникає у 3 роки, коли дитина починає

мислити цілісними образами - символами реальних предметів, явищ і дій. Головне, що дитина отримує в грі, - можливість взяти на себе роль. У ході програвання цієї ролі перетворюються дії дитини та її ставлення до дійсності.

Предметом ігрової діяльності є доросла людина як носій певних суспільних функцій, що вступає в певні стосунки з іншими людьми, що використовує у своїй діяльності певні правила. Головна зміна в поведінці полягає в тому, що бажання дитини відходять на другий план, і на перший план виходить чітке виконання правил гри.

При правильній організації навчально-виховної роботи, якщо дорослі, що оточують дитину розмовляють чітко і правильно, якщо проводяться спеціальні заняття в дитячому садку, якщо вдома батьки достатньою мірою спілкуються з дитиною, не відмахуючись від великої кількості запитань, дошкільники не лише навчаються зв'язко виражати свої думки, але й починають аналізувати мову, усвідомлювати її особливості. Це вміння має вирішальне значення для підготовки дітей до шкільного навчання й подальшого оволодіння грамотою.

«Мова - втілення думки. Що багатша думка, то багатша мова. Любімо її, вивчаймо її, розвиваймо її! Борімося за красу мови, за правильність мови, за приступність мови, за багатство мови...»

Максим Рильський

Розвиток мовлення у дітей інклюзивної освіти – це системна комплексна робота

**Ірина ЗУБРИЦЬКА, вчитель-дефектолог
Світлана ОБАДІНА, Олена СТЕПАНЕНКО, вихователі**

Недостатній розвиток мовлення дошкільнят інклюзивної освіти – одна з найгостріших проблем сьогодення. Тому для розв'язання цієї проблеми використовуємо особливі підходи до розвитку й навчання таких дітлахів.

Зокрема, ефективними у роботі з ними є інтегровані заняття, які проводяться за умови тісної співпраці вчителя-дефектолога з вихователями, забезпечуючи дітям інклюзивної освіти комплексний і водночас диференційований підхід. В процесі корекційно-відновлювальної роботи організуємо розумову і мовленнєву діяльність дітей, викликаємо позитивну мотивацію, максимально активізуємо пізнавальну діяльність дітей, використовуючи різноманітні прийоми і методи, ефективно здійснюємо допомогу дітям у зоні їх найближчого розвитку.

При виконанні мовної діяльності у дітей із затримкою психічного розвитку виявляється понижена пізнавальна активність, відсутність інтересу до виконання мовних завдань, недостатня зосередженість. Запорукою успіху в роботі з дітьми нашої групи є створення комплексного корекційного впливу на дитину, побудованого за принципом наступності та на основі ігрової діяльності як провідної у дошкільному віці. Це, у свою чергу, створює позитивний емоційний фон діяльності і підвищує ефективність корекційно-відновлювальної роботи. При засвоєнні нового матеріалу підключаємо у дітей максимальну кількість аналізаторів: зоровий, слуховий, тактильний, а за можливістю нюховий та смаковий.

Корекційно-відновлювальна робота з розвитку звуковимови та зв'язного мовлення не закінчується на занятті, вона продовжується і після нього, під час режимних моментів, побутової праці, на прогулянках, в іграх та розвагах.

Іноді робота вихователя, а саме проведення спостережень та дослідів, може передувати заняттям з дефектологом, забезпечуючи пізнавальну та мотиваційну базу для формування правильного мовлення. Частіше вихователь у другій половині дня закріплює результати, досягнуті на заняттях, згідно зошита взаємозв'язку вчителя-дефектолога з вихователями групи. Він контролює мовлення кожної дитини на всіх етапах навчання, протягом усього періоду перебування дітей у групі.

Спілкуючись з малятами, вихователь не лише розширює, уточнює й активізує їхній словниковий запас під час більшості режимних моментів (збирання на прогулянку, чергування, умивання, підйом після денного сну, ігри тощо), а й систематично контролює граматичну й фонетичну правильність мовлення кожного вихованця під час спілкування з ним.

Отже, вихователі та помічник-вихователя разом з вчителем-дефектологом працюють над досягненням позитивних результатів корекційно-відновлювальної роботи.

Хочеться зауважити, що в процесі такого комплексного підходу важлива роль залишається і за батьками. В кінці кожного тижня діти нашої групи отримують завдання в зошитах, для закріплення, відпрацювання матеріалу, який був отриманий на заняттях протягом поточного тижня. Адже, лише за умови комплексної, системної роботи можна досягти бажаних результатів.

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Інклюзивна освіта — гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання. Навчання відбувається за індивідуальними навчальними планами та забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом. Інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку.

Затримка психічного розвитку у дітей - це уповільнення темпу розвитку психічних процесів, яке частіше виявляється під час вступу до школи і виражається в недостатності загального запасу знань, обмеженості уявлень, незрілості мислення, малій інтелектуальній цілеспрямованості, переважанні ігрових інтересів, швидкого перенасичення в інтелектуальній діяльності.

На відміну від дітей, що страждають на олігофренію, ці діти достатньо кмітливі в межах наявних знань, значно продуктивніші у використанні допомоги. При цьому в одних випадках на перший план виступатиме затримка розвитку емоційної сфери (різні види інфантилізму), а порушення в інтелектуальній сфері будуть виражені не різко. У інших випадках, навпаки, переважатиме уповільнення розвитку інтелектуальної сфери.

Бінарне інтегроване заняття Осінь – чарівна пора

Мета: уточнити, розширити знання дітей про пору року – осінь, її прикмети, активізувати мовленнєву діяльність дітей; розвивати зв'язне мовлення, збагачувати словниковий запас словами-діями, словами-ознаками; розвивати фонематичний слух у дітей, зорове сприйняття та увагу, мислення, дрібну моторику руки, формувати подовжений плавний видих; виховувати дбайливе ставлення до природи, вміння бачити її красу.

Матеріал: аудіо запис звуків природи (вітру, дощу, шурхоту листя), осінні листочки, люстерка (на кожну дитину) для артикуляційних вправ, білка (іграшка), 3 корзинки (з листям, шишками, горіхами), 3 будиночки з різною кількістю вікон (для ділення слів на склади), предметні картинки для гри «Що зайве?», гриби великі та маленькі для лічби, фарби, пензлики.

Хід

Діти заходять в групу, яка прикрашена осінніми листям.

Вчитель-дефектолог.

Дні коротшають потроху,
Вже не гріє сонечко,
Листячко жовтіє і з дерев летить!
Діти, коли це буває?

А яка зараз пора року?

А чому ви так вирішили? (Листя жовтіє та опадає; сонце світить, але не гріє; дні коротші, а ночі довші; частіше йдуть дощі; птахи відлітають в теплі краї).

Вчитель-дефектолог. Молодці діти, а зараз підійдіть до дошки та виберіть картинку, де намальована осінь (на дошці пейзажі з чотирма порами року: зима, весна, літо, осінь).

А чому ви так вважаєте, що це осінь? (Відповіді дітей).

Давайте разом скажемо «о-о-осінь». А який перший звук в цьому слові?

А на яку букву схожі губи, коли ми вимовляємо цей звук? Давайте пальчиком обведемо їх.

*Чути звуки вітру, і діти виконують вправу
«Віє вітер нам в лице».*

Вчитель-дефектолог.

Віє вітер нам в лице,
(помахали руками до себе)
Захиталось деревце,
(руки вгору, похитали вліво-вправо)
Вітерець тихіш-тихіше,
(помахали руками, присіли)
А дерева, вище, вище
(руки вгору, потягнулися)

Вчитель-дефектолог. Як тихо стало після вітру, але подивіться, скільки багато листочків він залишив! Давайте візьмемо собі по листочку, покладіть його собі на долоньку, встаньте рівно, долоньку з листочком піднесіть до губ і уявіть себе вітром. Зробіть вдих, витягніть губи трубочкою і подмухайте на листочок, щоб він закружляв у повітрі. (вправа виконується 3-4рази за командою вчителя-дефектолога. Дефектолог слідкує за тим, щоб діти не надували щоби, і не піднімали плечі)

Вчитель-дефектолог. Діти, а подивіться, який листочок я знайшла! Він, діти, не простий, а чарівний. Зараз я ним змахну, і наші язички дуже добре запрацюють, тому що ми повинні розмовляти правильно і чітко. Сідайте за столи навпроти свого люстерка. (Діти сідають і виконують артикуляційну гімнастику)

«Язичок-чарівничок»

Знаємо, що наш язик – дивовижний чарівник:

Все, що ми захочемо, зробить він охоче.

Перетвориться спочатку
на малесеньку лопатку.
(вправа «Лопатка»)

Гостру голочку язик теж робити дуже звик.
(вправа «Голочка»)

Може з нього вийти чашка –
язичку це все неважко.
(вправа «Є чашка – немає»)

День і ніч ні на годину
не спиняється годинник.

Тік і так, тік і так, - йде годинник швидко так!
(вправа «Годинник»)

Наша гойдалочка мила діткам
всім дарує крила,
Вгору-вниз, вгору-вниз –
опустись і піднімись
(вправа «Гойдалка»)

Серед лісу на горбочку гарні
виросли грибочки,
Серед них і боровик –
з ним знайомий мій язик.
(вправа «Грибочок»)

Язичок, наш чарівник, показав усе, що міг.

Час настав для відпочинку –
Повернувся до будинку. (О.Зайцева)

(Чути звуки дощу)

Вчитель-дефектолог. Діти, а що ви чуєте? (Іде дощ). А давайте пальчиками покажемо, який дощ (діти стукають вказівними пальчиками по столу). А ви боїтесь дощу? Ми не будемо боятися, тому що у нас є ось що (на дошці предметні картинки: чоботи, парасолька, курточка, плащ, лижі). Що це? (Діти називають предмет і для чого він потрібен).

Діти, а який з цих предметів нам не потрібен зараз? (Лижі) Чому? (Вони потрібні взимку, коли багато снігу). Значить, що зайве?

Вчитель-дефектолог. А зараз я хочу з вами пограти в гру «Кожному слову – свій будиночок». Ось у нас є будиночки. Скільки їх, порахуйте? (чотири) А вони однакові? Чим відрізняються? (в одному – 1 вікна, в другому – 2, в третьому – 3, в четвертому – 4).

Так, ось, ми зараз будемо промовляти слова і проплескувати. Скільки раз вдаримо в долоні, в такий будиночок і покладемо картинку. «Курт-ка», скільки разів проплескали? (2). Значить цю картинку покладемо біля будиночку з двома віконцями (так само діти проплескують: «па-ра-солька», «плащ», «чо-бо-ти»)

Вихователь. Ось і закінчився дощик.

А після осіннього дощу

Маленькі грибочки

Сховались в листочках,

А дітки йшли та їх знайшли.

(Підходять до грибною галявини)

Діти, що це? (Вказую на один великий гриб). А ось там, під кушиком? (Гриби) А скільки? (Багато). А як називаються ці гриби? (Мухомори). А їх можна зривати і їсти? Чому?

Правильно, це отруйні гриби. Тому ми їх не будемо зривати, а порухувати їх можна.

Вихователь. А хто це тут причаївся під ялиночкою? (Білочка). А що вона приготувала у корзинках? (Шишки, горішки). А навіщо їй так багато? (Підготувала собі на зиму запаси). А-ну, візьміть по шишці у руки, стисніть її. Яка вона? (Кругла, колюча, коричнева). Давайте покатаємо між долоньками, тепер – до ліктя, тепер по кожному пальчику. (Масаж рук).

- Вам боляче? (Ні). А приємно? (Так). Тепер складемо шишки і візьмемо горішки. Вони такі самі як і шишки? А чим відрізняються? (Вони гладенькі, а шишки колючі)

- Так, що любить їсти білочка?

Діти, а подивіться на картинку. (Картинка на розвиток зорового сприйняття). Осінь приготувала для нас загадку. Треба відгадати, що на цій картинці. (Намальовані листочки).

Це не просто листочки, а букетик з них. Зараз ви будете обводити листочок пальчиком і назвете, з якого він дерева.

Діти по черзі обводять і кажуть: «Цей листочок з дерева - береза. Це березовий листочок. Цей – з каштана, каштановий листочок. Цей з клена – кленовий листочок».

Вихователь. Діти, а ви любите ходити по осінньому листю? Давайте походимо, послухаємо, як шелестить листя і назбираємо

осінні букети (діти ходять під аудіо запис, та збирають листочки).

Які гарні у вас букети! Діти, а ви чули таке слово «листопад»? А що це? Правильно, це коли падає багато листя. Давайте і ми зараз з вами зробимо сильний листопад (діти набирають листя і підкидають вгору)

Вихователь. Який гарний листопад у нас вийшов. Діти, вам подобається пора року осінь?

Так, давайте на згадку про осінь намалюємо осінній килим. Підійдіть до столу, там все необхідне для малювання. Ви будете брати листочок, розфарбовувати з однієї сторони, а потім цією стороною будете прикладати до аркуша. (Звучить повільна музика, діти малюють).

Вихователь. Молодці, діти, дуже гарний килим у нас вийшов. Ми завжди будемо пам'ятати про чарівну пору року – Осінь.

Вплив розвитку дрібної моторики на формування мовлення дітей раннього віку

Лідія ВАСЕЧКИНА, вихователь

Формування правильної вимови у дітей - це складний процес, дитині потрібно навчитися керувати своїми органами мовлення, сприймати звернене до неї мовлення, здійснювати контроль за мовленням оточуючих та власним. В роботі з дітьми (а особливо з тими, що вже мають порушення мовлення) велику увагу необхідно приділяти розвитку функції дрібних м'язів рук. Рухи рук тісно пов'язані з мовленням та вони є одним з факторів його формування.

Тренування рухів пальців рук дітей покращує не тільки рухові можливості дитини, а й розвиток психічних і мовних навичок. У свою чергу, формування рухів руки тісно пов'язано з розвитком рухового аналізатора і зорового сприймання, різних видів чутливості, просторового орієнтування, координації рухів та ін. Недостатній розвиток зорового сприймання, уваги та, зокрема, дрібної моторики, призводить до виникнення негативного ставлення до навчання.

Саме тому, робота з розвитку дрібної моторики повинна починатися задовго до вступу у школу. Дорослі, які приділяють певну увагу вправам, іграм, різноманітним завданням на розвиток дрібної моторики та координації рухів руки вирішують одночасно декілька проблем: по-перше, впливають на загальний інтелектуальний розвиток дитини, по-друге, покращують розвиток мовлення малюка, по-третє, готують його до оволодіння навичок письма.

З самого раннього віку необхідно починати роботу з розвитку дрібної моторики. Вже в ранньому дитинстві можна виконувати масаж пальчиків, впливаючи тим самим на активні точки, які пов'язані з корою головного мозку. В ранньому та молодшому дошкільному віці необхідно виконувати прості вправи, які супроводжуються віршованим текстом (наприклад "Сорока"), не забувати про розвиток елементарних навичок самообслуговування: застібання та розстібання гудзиків, зав'язування шнурків і т.п. і, звичайно, в старшому дошкільному віці робота з розвитку дрібної моторики та координації рухів руки має стати важливою частиною підготовки до школи.

Малюкам пропонуються вправи у спрощеному варіанті, доступні їх віку. Більш

старшим дітям завдання можна ускладнювати.

Робота з розвитку дрібної моторики повинна проводитись регулярно, адже саме тоді буде досягнений вагомий ефект від цих спеціальних вправ. Завдання з розвитку рухів пальців рук повинні приносити дитині радість, не повинні викликати перевтомлення.

Одним з улюблених занять дітей раннього віку є образотворча діяльність. Кожна дитина любить і по-своєму вміє малювати. Ми вчимо малюків малювати долонькою, пальчиком. Ефективно стимулює розвиток дрібної моторики й ліплення. Воно принесе радість малюкові і одночасно ознайомить його з властивостями нових для нього матеріалів. Для дитини раннього віку це не лише заняття, що розвиває тактильну чутливість, фантазію, а й ефективне тренування для пальчиків.

Щоб сприяти розвитку пальців рук і тим самим розвивати мовлення дитини, ми пропонуємо малюкам наступні завдання:

Намисто для ляльок.

Мета: розвивати дрібну моторику рук, закріпити знання про основні кольори.

Чарівна галявина.

Мета: закріпити знання про кольори, вчити розкручувати і закручувати кришечки, розвивати дрібну моторику.

Попелюшка.

Мета: розвивати у дітей навички дрібної моторики та вміння класифікувати предмети.

Ігри з прищіпками.

Мета: розвивати увагу, дрібну моторику.

Застібни блискавку.

Мета: розвивати увагу, терпіння, дрібну моторику.

Цікаві пірамідки.

Мета: сприяти розвитку дитячої фантазії та уяви, умінь класифікувати, удосконалювати дрібну моторику.

Зав'яжи стрічку.

Мета: вчити назви кольорів, розвивати увагу, терпіння, дрібну моторику.

Систематичні тренування дрібних рухів кисті руки опосередковано впливають на розвиток мислення, уваги, пам'яті, мовлення малюка. Те, що малюкові вдалося зробити за допомогою власних пальчиків, є для нього найбільшим досягненням, що приносить задоволення, дає енергію.

Поради батькам щодо мовленнєвого розвитку дітей раннього віку

Порада перша

Велику увагу приділяйте інтонаційній забарвленості мовлення. Малюки дуже реагують на тон голосу. Хоча вони ще не розуміють багато слів, але за тоном дорослого можуть зрозуміти чи він задоволений, чи ні. При відповідній інтонації діти розуміють про який розмір предметами, яку вдачу людини йдеться. Але з інтонаціями треба бути обережними. Від занадто театрального, дуже інтонаційно забарвленого мовлення дорослих діти втомлюються, а тому мозок дає команду «вимикатися» і діти дорослого вже не чують. Тож слід чергувати емоційне забарвлення зі спокійним, тихим мовленням.

Порада друга

Якнайбільше розмовляйте з дітьми. Слід не просто давати вказівки, а розмовляти. Адже від мовлення, яке буде чути дитина, залежить обсяг її пасивного словника, який згодом стане активним. Якщо дорослий візьме за правило все пояснювати малюкам, то вони скоро звикнуть прислуховуватися до

його мовлення. Скажімо, мати збирає дитину на прогулянку. Її мовлення може бути приблизно таким: "Юлю, ми йдемо на вулицю. Там зараз прохолодно, тому що осінь. Тож треба тепло одягнутися. Зараз ми одягнемо теплі речі: штанці, светри, кофточки і шапочки. Нам буде тепло. Ми будемо гуляти та дивитися на жовті листочки". Речення мають бути короткими, складатися переважно з іменників та дієслів. Поступово у мовленні слід вводити прикметники та займенники. Наприклад: "Подивіться, у Катрусі штани червоні, а у Микити сині", "Чиї це червоні штани?(мої) Чия червона шапка?(моя) Чий червоний светр?(мій)".

Порада третя

Використовуйте малі віршовані форми. У роботі з дітьми раннього віку батькам слід широко застосовувати віршовані фольклорні твори та вірші українських авторів. Вони допоможуть звернути увагу дітей на певні дії та досягти бажаних результатів під час різних режимних моментів. Ми пропонуємо вірші, які можна використати:

- під час годування дітей;
- під час гігієнічних процедур у ванній кімнаті;
- під час одягання (роздягання) дітей;
- під час укладання дітей спати тощо.

Таких віршів є дуже багато. Їх можна підібрати на свій смак. Звісно, дуже добре, коли дорослий знає напам'ять і доцільно використовує малі віршовані форми, але їх спеціально вчити не обов'язково.

Дуже важливо правильно підбирати і використовувати твори. Вірш має бути невеликим, складатися переважно із іменників та дієслів. Під час проведення рухливих ігор, ігор-забавлянок використовують більш ритмічні вірші з чіткими фразами, а перед сном, прийомом їжі, на вечірній прогулянці — більш спокійніші, з розміреним ритмом.

Порада четверта

Активізуйте мовлення дітей. Для цього можна скористатися різними прийомами, зокрема дуже ефективним є прийом спільного декламування знайомого вірша,

коли діти промовляють останнє слово кожного рядка, наприклад:

Їхав лис через ... (ліс),
Лисенятм капці ... (віз).
Щоб соснові ... (шишки),
Не кололи ... (ніжки).

Продовжити роботу з віршем можна, використавши ілюстрації до нього. Слід показати картинку з зображенням лиса, яка дасть змогу активізувати мовлення дітей за допомогою запитань. Скажімо так: «Їхав лис через ліс. Подивіться — це лис. Лис рудий. Скажи, Петрику, рудий». "Який, Оксанко, лис?" (Рудий). "Ще лис хитрий. Який лис?" (Хитрий).

Потім показати картинку з зображенням лісу. При цьому мовлення дорослого може бути таким: «Це — ліс. У лісі росте багато дерев. Дерев багато великі (можна руки підняти вгору, потягнутися), а бувають маленькі (можна присісти, руки опустити додолу). Які бувають дерева?» (Великі, маленькі). Якщо діти не відповідають на запитання, треба підняти руки вгору або опустити їх донизу і нагадати їм, якими бувають дерева. Покажіть на картинці велике дерево: «Скажи, Оленко, яке це дерево?» (Велике). Покажіть — маленьке: «Скажи, Сергійку, а це яке дерево?» (Маленьке).

Якщо є можливість, варто показати дітям справжню шишку, заохочуючи їх до дій та мовлення: «Це шишка. Доторкніться до неї. (Діти по черзі кладуть долоньки на шишку) Шишка колеться?» (Колеться). «Вона колюча. Яка шишка?» (Колюча). "А якщо стати ніжкою, то буде боляче?" (Так. Буде боляче). Тож лис купив лисенятм капці, щоб шишки не кололи ніжки. Шишка виросла на високому дереві, яке називається сосна. (Слід показати зображення сосни на картинці). Як називається дерево, Катрусе?» (Сосна). «Ця шишка виросла на сосні, тому її називають соснова. То яка це шишка, Сергійку?» (Соснова). «Правильно, соснова шишка».

Нагадаємо, що речення повинні бути короткими. Якщо введено нове слово, наприклад «сосна», треба вживати його у кожному реченні, не замінюючи на слова «у ньому», «на ньому». Так потрібно відпрацьовувати кожен вірш.

Увага! Слід пам'ятати, щоб слово з пасивного словника перейшло в активний, дитина має промовити його багато разів у різних ситуаціях, будь-то гра чи режимні моменти. Однак не треба переобтяжувати дитину великою кількістю слів. Якщо від дитини вимагати вимовляти занадто багато складних, довгих слів, результат може бути сумним — заїкання.

Порада четверта

Широко використовуйте вправи для пальчиків. Це дуже важливо для розвитку мовлення. Тут вам стануть у пригоді ігри-забавлянки, як-от: «Сорока-ворона», «Ладки-ладусі», «Де коза рогата», «Оцей пальчик», «Пальчику, пальчику, де ти був?». Адже діти дуже люблять дії з мовним супроводом. Корисні й ігри, у які можна грати з підгрупою дітей.

Наприклад, **гра-імітація "Два півники"**

Два півники, два півники

Горох молотили,

(Імітація рухів молотьби цілком)

Дві курочки-чубарочки

До млина носили.

(Імітація несіння мішка на плечах)

Цап меле, цап меле (Колові рухи руками)

Коза насипає, (Імітація рухів насипання)

А маленьке козенятко

На скрипочці грає. (Імітація гри на скрипці).

Через деякий час діти почнуть повторювати вірш за дорослим.

Не забувайте хвалити малюка! Захоплюйтесь його здібностями!

Але не перетворюйте успіхи малюка на привід продемонструвати перед знайомими його надзвичайні здібності. Любіть малюка за всі його досягнення і попри невдачі. І не забувайте народну мудрість: «Дитячко – що тісто, як замісив, так і виросло».

Граємо, спостерігаємо, спілкуємось**Людмила ПЕРЕКАТОВА, вихователь**

Одним із джерел формування особистості дитини є оволодіння багатством рідної мови. Тому розвиток мовлення, мовленнєвого спілкування, комунікативних здібностей дитини є одним з найважливіших завдань як батьків малят, так і педагогів дошкільного навчального закладу. Важливо навчити дитину змалечку правильно, логічно та послідовно викладати власну думку, чітко вимовляти звуки рідної мови, складати невеликі розповіді, відповідати на запитання, поставлені дорослим. Сьогодні поділюсь досвідом роботи з дітьми молодшого дошкільного віку.

Що може більше захопити, здивувати, привабити дитину, аніж дивовижний світ рідної природи! Структурні компоненти прогулянки (спостереження, дидактичні ігри – завдання, перші трудові дії, рухливі ігри) позитивно впливають на емоційний розвиток дітей. А веселий, допитливий малюк повсякчас готовий пізнавати барвисте і безмежне довкілля.

Щоденні спостереження на прогулянці збагачують уявлення дітей про світ природи, яка їх оточує (погодними явищами, різноманітними рослинами, свійськими та дикими тваринами); людей (їхньої праці, взаємин), збагачують естетичні уявлення.

Наприклад, коли діти розглядали яскраве осіннє вбрання клена, знайомились з такими явищами, як листопад, їм були запропоновані мовні ігри: «Осінні листочки», «Закінчи речення». У процесі мовленнєвих ігор та вправ збагачується словниковий запас дітей.

Під час дидактичних ігор діти вчаться аналізувати побачене чи почуте і робити власні висновки. На прогулянках можна

запропонувати такі дидактичні ігри: «Чудові наші овочі», «Що це і для чого», «Якими бувають овочі», «Цуценя і кошеня», «Відгадай казку». Важливою складовою спілкування з дітьми молодшого дошкільного віку є ознайомлення їх з літературною творчістю, як фольклорною (заклички, потішки, народні пісеньки, загадки, казки), так і з творчістю українських дитячих письменників, таких як Н.Забіла, Г.Бойко, П.Воронько, А.Камінчук та ін. На прогулянках діти з задоволенням вчать жартівливі пісеньки, скоромовки. Наприклад: «Танцювала ріпка з маком...», «На городі в Ліді й Діни, дивовижні добрі дині», вивчають вірші, відгадують загадки. Улюбленим заняттям є розігрування казок та імітування птахів, тварин.

Оволодіння зв'язаною та граматично правильною мовою дає дитині можливість набути також необхідних комунікативних навичок та якнайшвидше адаптуватися в оточуючому мовленнєвому середовищі. І здобута інформація на прогулянках як найкраще допоможе в цьому малюку.

Розвиток мовлення дітей майбутнього школяра

Вікторія ТОКАРЕВА, вчитель 1 класу

Ваша дитина перейшла на новий рівень розвитку, починається старший дошкільний вік – остання сходинка перед школою. Завдання батьків в цей період допомогти дитині підготуватися до школи. Деякі батьки вважають, що це обов'язок дошкільного навчального закладу. Безперечно, це так, але без допомоги батьків не обійтися. Всім відомо, що найбільший вплив на дитину, на її свідомість мають саме батьки.

Одну з провідних ролей у процесі розвитку дитини відіграє розвиток мовлення. Зв'язне мовлення має надзвичайне значення для розвитку інтелекту та самосвідомості дитини, воно позитивно впливає на формування таких її важливих особистісних якостей, як комунікабельність, доброзичливість, ініціативність, креативність, компетентність. За допомогою добре розвинутого зв'язного мовлення дитина навчається чітко та ясно мислити, встановлювати контакт з тими, хто її оточує, ініціювати власні ідеї, брати участь у різних видах дитячої творчості.

Деякі батьки вважають, що дитина починає вчитись мові тільки в школі і не звертають достатньої уваги на розвиток мовлення своїх дітей.

Не можна залишатися байдужими до мовленнєвих недоліків дитини. В колі сім'ї дорослі розуміють дитину з півслова і вона почуває себе спокійно. Але проходять роки, поступово розширюється мовленнєве спілкування дитини і недоліки мовлення перешкоджають швидкому встановленню

контактів з ровесниками, виникають перші образи, перші прізвиська, перші дитячі гіркі сльози.

В школі недоліки мовлення негативно позначаються на успішності. Недостатньо розвинуте мовлення, бідність словникового запасу, наявність мовленнєвих помилок негативно впливають і на загальний інтелектуальний розвиток дитини. Попередити це зможе своєчасна робота батьків щодо розвитку мовлення дітей з перших років життя.

Сім'я може і повинна допомагати дошкільному навчальному закладу, а потім і школі в справі виховання культури рідної мови. Мовленню потрібно вчити перш за все шляхом прикладу. Чує дитина правильне мовлення, чітко і ясно сприймає його, мало-помалу добрі навички набувають могутню силу звички. Якщо вухо дитини сприймає який-небудь неправильний діалект, те чи інше неправильно вимовлене слово і також непомітне останнє стає його другою звичкою.

Вся увага та старання батьків повинні бути направлені на те, щоб діти чули мову правильну, чітку і логічно послідовну, без помилок та вад.

Ніяке сюсюкання, підробка під лепет дітей, не припускається. Розмовляти з дітьми потрібно звичайною, правильною мовою, але мовою простою і, головне, розмовляти повільно, чітко і голосно. Мова дорослого повинна бути доброзичлива, м'яка, лагідна, емоційна й виразна, звучати плавно, мелодійно. Не допускати у спілкуванні з дітьми спотвореної вимови слів, вимовляти завжди слова правильно, як за звуковим складом, так і за формою. Треба прислухатися, чи правильно звучить запитання дитини, а потім на нього відповідати. У розмові з дітьми батьки повинні враховувати рівень їх мови, але разом з тим його власна мова повинна бути більш досконалою: різноманітною за побудовою речення, багатою за словником, виразною за інтонацією. Спонукаючи дитину до запитань, розвивається її пізнавальна активність, забезпечується повноцінний розвиток дитини.

Які ж вправи та види завдань допоможуть вам розвинути мовлення дитини?

* опис іграшок, предметів, картин, дидактичних картинок;

* опис двох предметів, картинок з контрастними ознаками.

При описі предмету використовуються наступні показники:

- Колір: червоний, зелений, синій і т. д.

- Форма: коло, квадрат, трикутник і т. д.
- Розмір: великий, маленький.
- Матеріал, з якого зроблений предмет: пластмаса, метал, дерево і ін.
- Складові частини предмету.
- Як можна діяти з цим предметом.

Дидактичні ігри:

«Вгадай іграшку, овоч, фрукт, пору року та ін...»

Батьки описують будь який предмет (заздалегідь повідомляючи дитині до якої групи він належить). Наприклад:

- Це овоч. Він кислий, жовтий, корисний.

«Скажи, який»

Обернена гра. Батьки називають предмет, а діти описують його.

«Назви що це і скажи який?»

Діти повинні називати предмет і його основні ознаки, замінюючи у другому реченні іменник займенником. Наприклад, Цвях. Він залізний, гострий, міцний.

«Чомучка»

Вчити дітей продовжувати складнопідрядне речення зі зв'язком «тому що».

На вулиці холодно тому, що... Ми лягаємо спати тому, що...

«Утвори слова за зразком»

Будинок з цегли – цегляний будинок.

Лавка з дерева - .....лавка.

Дах з металу - .....металевий дах.

Сок з яблук - .....сок.

Глечик зі скла - .....глечик.

«Що для чого?»

Назви предмети, зображені на малюнку. Розкажи для чого потрібен кожен з них.

У розвитку зв'язного мовлення дітей важливе місце належить переказу. Переказ - це творче відтворення літературного твору за допомогою усного мовлення. Традиційно заняття з переказування твору проводиться за такою схемою:

- * вступна бесіда;
- * читання літературного твору;
- * бесіда за змістом твору;
- * повторне читання твору;
- * переказ твору дітьми.

Збагачення знань та розвиток зв'язного мовлення дітей відбувається і під час прогулянок. Потрібно, щоб діти були не пасивними спостерігачами і слухачами взаємостосунків і взаємодій між людьми, а самі брали участь у спільній діяльності з дорослими, вступали в контакт з ними,

запитували, пояснювали, розповідали, висловлювали припущення тощо, вправляючись у мовленнєвій діяльності.

Приділяючи всього 15- 20 хвилин в день заняттям зі своїми дітьми, ви зможете потренувати їх пам'ять та розвинути мовлення.

Будь ласка, пам'ятайте, що дуже важливо не перенавантажити дитину інформацією, не відбити інтерес до навчання. Допомогайте дитині при виконанні завдання, але не пригнічуйте його ініціативу, не квапте. Створіть доброзичливу атмосферу, будьте терпимі, лагідні та спокійні, виправляйте помилки дитини м'яко та терпляче, підтримайте і похваліть його по закінченні заняття. Станьте першим і самим доброзичливим помічником своєму малюку.

«Учитесь, читайте, і чужому научайтесь, і свого не цурайтесь»

(Т. Шевченко)

Тамара ГАВРИЛОВА, вихователь

Берегти, плекати мову треба змалку, бо добре відомо: чим багатший словниковий запас людини, чим кращий її мовленнєвий розвиток, тим легше їй висловлювати власні думки і розуміти інших людей.

Основним завданням вивчення рідної мови є розвиток мовлення. Дитина опановує мовою для того, щоб розв'язувати найближчі завдання – успішно вчитися, оскільки міцність засвоєння знань з усіх навчальних предметів залежить від уміння зв'язно, логічно, послідовно виражати ці завдання в словесній формі. По тому, наскільки змістовно, чітко і правильно дитина висловлює свої думки, можна судити про її загальний розвиток.

Мовленнєвий розвиток – це не тільки багатий лексикон, а й правильна звуковимова, граматична правильність мовлення, забезпечення в процесі слухання і розуміння усних висловлювань, що передбачає сприймання потоку звуків, слів, речень та усвідомлення їх значень, розуміння загального змісту, визначення в ньому цікавого, важливого, головного, а також менш важливого і другорядного.

У 1 класі зв'язні висловлювання будуються усно. Важливо, щоб теми для них були цікаві дітям, стосувалися подій з їхнього повсякденного життя. Уже з першого року навчання слід спонукати дітей до висловлювання власних думок, своїх оцінних суджень, висновків, порад тощо. Зв'язність мовлення починає формуватися вже в надрах

діалогу, що є основною формою спілкування дошкільників. У цілому мовлення шестирічок перебуває ще у стадії становлення, формування, тому так важлива, цілеспрямована робота над ним.

Спрямованість на навчання зв'язного мовлення шестирічок має відповідати потребам їхніх психологічних сил; воно розвивається у процесі опанування дітьми різних функцій мови, її стилів і типів.

Позитивному ставленню дітей до мовлення сприяє широта інтересів, їхня допитливість, емоційність. Важливо пробудити і закріпити ці якості у процесі мовленнєвої діяльності, викликати інтерес до самостійного висловлювання думки і внаслідок цього сформувані стійкі бажання реалізувати будь-який намір у мовленні. Дуже важливо, щоб уже з перших днів життя батьки оточували дитину любов'ю і піклуванням, звертались до неї літературною мовою і вчили її говорити правильно, прищеплювали любов до рідного слова, власним мовленням засвідчуючи його велич і красу, цим самим збагачуючи словниковий запас. Для збагачення словникового запасу слів дітей стануть у нагоді й різноманітні форми малого фольклору: потішки, загадки, обрядовий фольклор, лічилки, прозивалки, переплутанки тощо. Поряд з ними будуть корисними літературні вірші. За допомогою цього дуже активно розвиваються творчі навички, мислення та уява дітей. А для цього потрібно багато читати.

По-перше, читання розвиває кругозір і підвищує інтелектуальні здібності, змушує мислити і аналізувати.

По-друге, читання вчить спілкуванню і допомагає приємно (і з користю) провести вільний час.

По-третє, читання дарує спокій, допомагає сконцентруватися і радісніше сприйняти навколишній світ.

Не даремно Петрарка писав, що книги мають особливу чарівність, вони викликають особливу насолоду. Хороша книга здатна підтримати, дати ділову пораду, стати живим другом. Хіба цих фактів мало, щоб зробити вибір на користь книги, а не телебачення та Інтернету?

Книга - це найкращий порадник і відданий друг. Саме на сторінках книги ви можете знайти відповіді на багато питань, які постійно хвилюють людину. Саме на сторінках книг надаються різні шляхи вирішення життєвих проблем, тут багато слушних порад і рекомендацій.

Якщо батьки люблять свою дитину, то безумовно, серйозно підходять до питань виховання. З самого раннього дитинства батьки читають дітям книжки, оскільки розуміють, що читання виконує не тільки естетичну та пізнавальну, а й виховну функцію. Однак не всі книги слід читати дітям, навіть якщо вони вважаються дитячими. При виборі необхідно враховувати вік дитини, психологічні особливості та інтереси малюка.

Книга є вихователем людських душ. Якщо малюк дуже захоплений книгою, то завдання батьків вказати саме на ті книги, які несуть в собі все найкраще і позитивне. Замінити чимось книгу неможливо: вона здатна розвинути логіку, пам'ять, допитливість, увагу, творче мислення. Саме у віці шести років дитині важливо прищепити любов до книги, тому добре б дізнатися інтереси малюка, властиві її віку та особистості. При цьому важливо знати, які книги треба читати дітям в 6 років. Однак нав'язувати книги не можна ні в якому разі.

Книги формують у дитини більш образне мислення, тому починати читати варто якомога раніше.

Для чого потрібно читати книги?

Види і мотиви читання:

- Щоб розширити кругозір;
- Щоб отримати інформацію;
- Щоб знати звідки ми з'явилися;
- Щоб знати, хто ми;
- Щоб краще розуміти інших;
- Щоб знати, куди ми йдемо;
- Щоб зберігати пам'ять минулого;
- Щоб орієнтуватись в сьогоденні;
- Щоб сховатися від дійсності;
- Щоб шукати сенс життя;
- Щоб зрозуміти основи нашої цивілізації;
- Щоб утамовувати свою допитливість;
- Щоб спілкуватися;
- Щоб розвивати критичне чуття;
- Щоб підвищувати культурний рівень.

Особливості дитячого читання

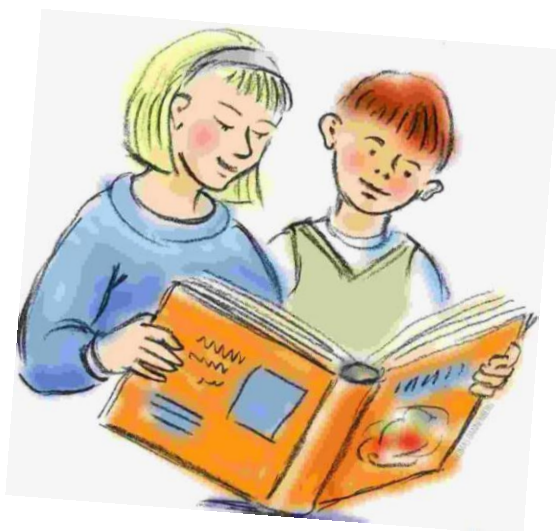
- Читання в дитинстві є основою для становлення особистості;
- Діти повинні читати. Книжка, не прочитана в дитинстві, залишається непрочитаною назавжди;
- Тільки в дитячому віці відбувається повноцінне становлення читача;
- Обмеження читання в дитинстві - це відсутність потреби в книжці в дорослому житті.

Читання в дитинстві формує:

- Якості розвиненої особи;
- Уяву про навколишній світ;
- Вміння шукати і використовувати інформацію;
- Здатність ефективно спілкуватися;
- Спроможність адаптуватися у мінливому світі. Читачі від «не читачів» відрізняються тим, що: -
Мають активну творчу уяву;
- Краще, точніше формулюють думку;
- Вільно її висловлюють як усно, так і письмово;
- Легко вступають в контакт з іншими людьми;
- Приємні у спілкуванні.

Як зацікавити дітей читанням?

- Поповнюйте домашню бібліотеку дитячими книгами, відповідно до віку вашої дитини. Даруйте своїй дитині хороші книги з дарчими підписами, добрими і теплими побажаннями. - Відведіть дитині полицю для її улюблених книжок.
- Практикуйте сімейні читацькі вечори: батьки читають дитині, дитина читає батькам. Влаштовуйте вдома дискусії за прочитаними книгами.
- Згадуючи з дитиною зміст прочитаного раніше, свідомо перекручуйте події твору, щоб перевірити, чи запам'ятала дитина прочитаний текст.
- Прочитуйте вголос декілька сторінок в день.
- Радьте своїй дитині книги свого дитинства, діліться своїми враженнями від читання тої чи іншої книги, порівнюйте ваші враження.
- Давайте відповіді на запитання дитини «що?», «де?», «коли?», «чому?»
- Передплатіть дитячий журнал, читайте його разом із дитиною.
- Навчіть дитину цінувати книгу та бережливо до неї ставитися.

Шановні батьки! Ви, звичайно, мрієте про те, щоб ваші діти вирости освіченими, культурними, всебічно розвинутими людьми. Цього можна досягнути, якщо вони змалку будуть дружити з книгою. Книги розширюють світогляд дітей, вчать їх мислити, розвивають мову, пам'ять, уяву. Приносить користь тільки розумне, чітко організоване читання. Потурбуйтеся про те, щоб ваша дитина була читачем шкільної бібліотеки. Намагайтесь, по можливості, частіше розмовляти з дитиною про прочитані книги. Організуйте читання вголос, це допомагає розвитку дитини. Слідкуйте за тим, щоб книги вона читала систематично, бажано кожного дня. Пам'ятайте, що приносить користь лише постійне різнобічне читання.

Отже, допоможемо дитині пізнати чарівний світ мистецтва та рідної мови, де слово жило б, трепетало всіма барвами і відтінками в душі кожної дитини, щоб кожний вислів діти сприймали не лише розумом, а й серцем, намагалися побачити живу картину, почути звуки, прислухатися до переданих почуттів й уміли висловити свої. Ми, вихователі та батьки покликані прищеплювати дітям любов до мови, вміння відчувати й осягти її глибокий зміст і красу бо, як писав В.О. Сухомлинський, без поваги, без любові до рідного слова не може бути ані всебічної людської вихованості, ані духовної культури. З перших днів навчання у школі дуже важливо створити для дітей такі умови, щоб їхнє бажання вивчати українську мову не зникло.

Гумористичні твори, як засіб формування мовленнєвого розвитку дитини

Вікторія ПАВЛЮК, вихователь

Оволодіння рідною мовою, розвиток мовлення є одним з найважливіших надбань дитини в дошкільному дитинстві, а розвиток мовлення найтіснішим чином пов'язаний з розвитком свідомості, пізнання навколишнього світу, розвитком особистості в цілому.

Мовленнєвий розвиток важливий в будь-якому віці дитини. Але, чим старше стає дошкільник, тим важче його чимось здивувати, зацікавити. Діти молодшого шкільного віку вже знають багато приказок, загадок, віршів, народних казок. Для розвитку мовлення дітей цього віку у нагоді стане український гумор. Мета таких мовленнєвих хвилин не тільки знайомити дітей з гумористичними творами, з поезією, але і розуміти гумор, підтримувати інтерес до таких творів, учити знаходити художні засоби виразності, рими, переносне значення слів, образні вирази, формувати творче мислення.

В другій половині дня, в поза заняттєвий час з дітьми молодшого шкільного віку активно використовую народний гумор та вірші українських поетів. Обов'язково проводиться попередня робота: за бажанням невеликі гуморески вивчаються дітьми напам'ять, добираються атрибути.

*Мурлика муркоче-
морозива хоче.
Мурлико руденький-
замерзнеш дуренький.*

*Питаю я тебе, онуко,
Чи ти помила руки?
Аякже, - мій тобі відповідь, -
Помила з милом, так як слід.
-А де? Я тебе питаю -
Води у хаті в нас немає...
Немає? - здивувалась Мила
А я не знала і помила.*

*Де це ти порвав штани?
Знов собак ганяв?
Ні це гналися вони,
Я від них тікав.*

Д.Павличко казав: «Українська мова за своїми виражальними можливостями, лексичними арсеналами, музичними прикметностями, історичними надбаннями в пісенній і літературній галузі належить до найрозвиненіших мов світу».

Переказ художніх творів. Інсценізація.

Анна КОЛОСОВА, вихователь
(працює на посаді вихователя 6 місяців)

З самого малку ми дуже любляли, коли нам батьки читали казки. Як казав класик, ми всі родом з дитинства. Але слухати ми вміємо, а ось переказувати? Тому я хочу розповісти як за допомогою переказу дитина розвиває мовленнєві здібності.

Переказ – свідоме відтворення літературного тексту в усному мовленні. Це – складова діяльності, в якій задіяна пам'ять, уява, мислення дитини. Для виконання завдання з переказу, дитина має навчитись:

- Уважно слухати літературний зміст;
- Розуміти його зміст;
- Запам'ятовувати послідовність епізодів сюжетної лінії;
- Свідомо, зв'язко та виразно відтворити текст під час переказу.

Завдання вихователя довести дітей до активного творчого наслідування чужого тексту, допомогти його засвоїти. Також під час навчання переказу літературних та фольклорних творів відбувається формування виразності мовлення. Підбір творів для переказу має відповідати певним вимогам, головною з яких є добір літературних творів, які дитина здатна самостійно відтворити.

Заняття з переказу літературних творів – одне з найскладніших з поміж інших мовленнєвих занять, оскільки один і той самий текст діти мають прослухати кілька разів. Одноманітність ходу заняття може навести на дошкільників нудьгу і буде малоефективним. Застосування способів переказу поживають заняття і сприятиме активізації.

З одним із способів я хочу вас познайомити - інсценування за ролями. Цей спосіб застосовують і в молодшій групі. Вихователь бере на себе роль автора, розподіляє ролі, підбирає атрибути, костюми, обговорює з дітьми характер персонажів, міркують над інтонацією. На початку заняття діти пригадують основні події, головних героїв добре знайомої казки. Наприклад, казка «Рукавичка».

Мета: уважно слухати, що розповідає вихователь, розвивати увагу, уяву мислення, зв'язне мовлення, інтонацію, а також акторство.

Казка «Рукавичка»

Ведуча: - Раз дідусь йшов через ліс. Песик з ним маленький біг. Рукавичку дід згубив. Десь в снігах її лишив.
(виходить дід губить рукавичку і іде)

(Під музику з'являється мишка)

Мишка: - Я, маленьке мишенятко утекло від мами й татка. Ой а хто отут живе? Пусто, нікого й спросити. Значить я тут буту жити.
(ховається в рукавичку, під музику стрибає жабка)

Жабка: - Хоч узимку жабки сплять, не заснуть мені ніяк. А хто ось тут живе? То прийміть в тепло й мене.

Мишка: - Я мишка-шкряботушка. А ти хто?

Жабка: А я жабка-скрекотушка.

Ведуча: - Пустила мишка жабку. А ось і зайчик скаче.

(під музику стрибає зайчик)

Зайчик: - Холод в лапках допікає, де зігрітися шукаю. Ой, а хто тут проживає? Зайчик в лісі замерзає.

Мишка: - Я мишка-шкряботушка.

Жабка: - Я жабка-скрекотушка.

Зайчик: - А я зайчик-побігайчик. То впустить і мене.

Ведуча: - Впустили вони зайчика. І тут лисичка прислухається тихесенько підкрадається.

Лисичка: - Десь розмовоньку я чую. Може вдасться заночую. Справді тепла хатка є. А хто-хто у ній живе?

Мишка: - Я мишка-шкряботушка.

Жабка: - Я жабка-скрекотушка.

Зайчик: - Я зайчик-побігайчик.

Лисичка: - То впустить і мене.

Ведуча: - Впустили вони і лисичку. Аж раптом і вовк підбігає.
(вибігає вовк і ричить)

Інсценізація

Вовк: - Так метелиця гуде, що і вовка страх бере. Рукавиця! Подивися! Хто сховався в ній озвися?

Мишка: - Я мишка-шкряботушка.

Жабка: - Я жабка-скрекотушка.

Зайчик: - А я зайчик-побігачик.

Лисичка: Я лисичка-сестричка. А ти хто?

Вовк: Я Вовчок-сірий бочок.

Разом кажуть: - Іди і ти вовчику.

Ведуча: впустили вони вовчика.

(Виходить і реве ведмідь)

Ведмідь: - Ну й мороз розперезався, до барлоги аж дібрався. Рукавичка? Ти чия? Проживає тут звіря?

Ведуча: - Злякалися звірята. І раптом...

(Виходить дідусь)

Дідусь: - Ніби йшов я не дрімав, рукавичку не впіймав, ніч стоїть вже на порозі.

Ведуча: - Дід побачив свою рукавичку, собака залаяла і всі звірі втекли.

Таким чином, заняття проведені способом інсценізації, це не тільки цікаво, але й допомагає дитині розвинути усне мовлення, емоційно, виразно відтворити головних героїв казки.

Дитинство - це коли будь-які фарби яскравіші, коли дерева живіше і вище, а до небес можна дотягнутися рукою, коли один з твоїх друзів-уявний невидимка, коли ти боїшся вночі заглянути під ліжко, боячись "бабайки". - Евеліна Хромченко

Значення ігор-забавлянок для дітей раннього віку

Раїса ГАРАН, вихователь

Для формування здоров'я і повноцінного розвитку дитини раннього віку вкрай необхідно, щоб малюк часто радів, посміхався і був активний. Ми вважаємо, що однією з основних завдань, що стоять перед батьками і вихователями груп раннього віку, є проведення ігор-забав, які покликані викликати у дітей радісне поживання, розширити підстави для виникнення у них емоційно-позитивних станів, збагачувати їхні емоційні переживання.

Жодна гра-забава не може обійтися без відповідного обладнання. Тому до спільної діяльності з дітьми дуже важливо застосовувати іграшки - забави.

За визначенням Е. А. Фльориної, іграшки-забави - «веселі іграшки», використовуються для розваги дітей. Вони являють собою смішні фігурки людей, тварин. Особливість іграшок-забав у русі, сюрприз, несподіванки, незвичайності ігрових ефектів, все це пробуджує в дитині гостру зацікавленість, яскраві емоції, розвиває почуття гумору. Іграшки-забави допомагають нам встановити контакт з дітьми, зняти напругу, відвернути від небажаних дій.

Комплект іграшок нашої групи поповнений іграшками-забавами. В групі є промислові: мотрійки-неваліяйки; дерев'яні дергунчики; заводні черепашки; лялька - маріонетка; курочки, які клюють. Зроблені своїми руками: дергунчики (котик, заєць, лялька - Забава); театр іграшок - маріонеток (заєць, свинка, котик, собачка, корова).

Основною формою спілкування з дітьми раннього віку є індивідуальне спілкування. За даними педагогів і психологів Е. І. Бондаренко, Н. С. Садикова та ін., ефективність емоційного реагування у маленьких дітей набагато вище в груповому експерименті. Тому при проведенні ігор-забавлянок ми привертаємо увагу декількох дітей одночасно, сприяючи тим самим встановленню позитивних взаємин між ними. Ігри-забави з дітьми раннього віку ми проводимо щодня в ранковий або вечірній час, коли є «вільна хвилинка». Тривалість проведення таких ігор не може бути визначена точно. Граємо з дітьми до тих пір, поки вони дійсно бавляться, радіють і веселяться. Цей час коливається від 1 до 5 хвилин. Збільшувати тривалість ігор-забав недоцільно, тому що перенапруження і

перевтома негативно позначається на здоров'ї дітей.

При проведенні ігор-забав з дітьми раннього віку обов'язковою умовою є надання їм у вільне користування тієї іграшки, з якою діти діяли під керівництвом дорослого.

Всі дії супроводжуємо словами:

- спочатку прямими вказівками;
- потім словесними інструкціями, зрозуміло, при цьому орієнтуючись на наявний у дитини досвід.

Зміст ігор-забав (показів) намагаємось робити більше «вигадливим», ніж дії дітей у самостійній грі, але взятими з реальної, близької дитині дійсності.

Що потрібно від малюка? Уважно стежити за нашими діями, слухати наші пояснення. А це можливо тільки в тому випадку, якщо йому буде цікаво. Проводячи з дітьми гру-розвагу, намагаємось тримати їх у полі зору, спрямовувати діяльність дітей, підказувати подальший хід дій.

З нашими малюками ми використовуємо дві форми роботи з навчання дітей зв'язного мовлення: навчання під час занять і розвиток зв'язного мовлення дітей у повсякденному житті. Заняття з рідної мови мають свою особливість. Такі заняття спираються на спільну роботу всього колективу. В нашій групі робота над розвитком мовлення і активного словника тісно пов'язана з навчанням дітей зв'язної мови. Для того, щоб дитина могла розповідати, вона повинна мати запас вражень і відповідних слів. Дитина повинна говорити, розповідати про те, що вона бачила, переживала.

Наприклад, за програмою, з метою збагачення словника дітей, вихователь ознайомлює дітей з працею дорослих в дитячому садку, а для розвитку зв'язної мови проводимо бесіду на тему: «Праця дорослих в дитячому садку». Працюючи над усною мовою дитини ми розвиваємо дві її форми: розмовну (діалогічну) і розповідну (монологічну).

ЗАБАВЛЯНКИ — музично-поетичні або ритмізовані твори, завдання яких — впливати на фізичний та духовний розвиток дитини. Забавлянки для дітей мають різноманітну тематику. Їх тексти прості, близькі до дитячого світосприйняття.

Діти із задоволенням грають у ігри-забавлянки і при цьому вчаться ходити, говорити, розвивають свою пам'ять, увагу, дрібну моторику рук.

В групі раннього віку ми використовуємо пальчикові ігри - потішки. Дитина розповідає віршик і в цей час демонструє дію на пальчиках. Дітям такого віку доступні такі твори усної народної творчості – «Сорока-ворона», «Кую-кую чобіток» і т. інш.

Кую, кую чобіток,
подай, бабо, молоток!
Не подаси молоток,
Не підкую чобіток!

Артикуляційний апарат розвивається поступово і індивідуально - малюк може спочатку слухати, потім спробує повторити,

ми не зосереджуємо увагу одразу на правильній вимові звуків.

Дуже корисними для розвитку мовлення малюків є ігри із звуконаслідуванням. Для цього ми використовуємо іграшки чи малюнки, з зображенням названих тварин. Ми показуємо іграшку (наприклад, козу) та пропонуємо дитині згадати, як вона розмовляє. Малюк вимовляє: «Ме – ме». Також можемо прочитати забавлянку про кізочку:

Танцюй, танцюй, козунечко,
Ніженьками туп, туп,
Татусенько з матусею
Принесуть нам круп, круп.

Можна запропонувати відгадати за звуконаслідуванням, хто прийшов у гості.
- «Му-му-у?» – хто це?
- «Мяу-мяу?» – хто прийшов?
- «Ква-ква?» - а це хто?

І так далі. Змінюючи висоту голосу ми пропонуємо з'ясувати, яка кішка нявчить, велика чи маленька.

Також читати забавлянки і виконувати рухи за текстом:

Печу, печу хлібчик,
Діткам на обідчик
Більшому – більший,
Меншому – менший.
Шусть у піч, шусть у піч.

Коли показуємо дитині ведмедика:

Ну, а це ведмедик Мишка,
Він і плаче і реве,
Бо звехнув учора ніжку
І тепер кривенький трішки,
та нічого, заживе!

Гра-забавлянка «Закачаємо ляльку спати»

-Баю ,баю, бай, ти Оленка, засинай!

Проводимо ігри-хороводи «Каравай»,
«Пузир» та ін.

Можна зробити висновок, що ігри-забавлянки
є не тільки спілкування з дитиною, але й
мають важливе значення для мовленевого
розвитку, для розвитку дрібної моторики, для
всесічного розвитку дитини раннього віку.

Чарівна осінь в гості завітала

Заняття з розвитку мовлення + малювання

Марина ПАВЛОВА, вихователь

Мета: навчити дітей зв'язного мовлення, спостерігати й відповідати на запитання за картиною; збагачувати словник дітей синонімами, прикметниками, прислівниками, пов'язаними з осінніми явищами, учити добирати спільнокореневі слова; розвивати уміння й навички правильного вживання різних форм іменників (місцевий відмінок), утворювати складні слова; виховувати спостережливість.

Матеріали: ілюстрації про осінь, кленові листочки, ватман, фарби.

Хід заняття:

Грає музика.

Вихователь. Діти, давайте послухаємо музику. Що ви відчуваєте?

Музика змінюється.

А коли музика змінилась, щось змінилось у Вашому настрої? А чому?

Давайте зараз подивимось на картинку осіннього пейзажу, та прослухаємо вірш:

*В парках і садочках
На доріжки й трави
Падають листочки буро-золотаві.
Де не глянь, навколо
Килим кольористий.
Віти напівголі
Небо синє, чисте.
Метушні не має,
Тиша й прохолода,
Осінь золотая
Тихо ніжно ходить.*

Гра – імітація.

Запропонувати дітям уявити себе листочками із цього вірша, показати їхній настрій і рухи.

Міні – бесіда.

Як ви гадаєте, чи вміє ходити справжня осінь?
Як же тоді ви розумієте цей вислів «тихо ніжно ходить»?
Яке небо у вірші?
Допомагати дітям відповідати на питання словами із вірша.
Який килим?
Якого кольору падали листочки?
Вітер теплий чи прохолодний?

Фізхвилинка

*Ми по доріжці йшли? (йшли)
Ми грибочки знайшли? (знайшли)
Ми у кошик поклали і далі пішли.
Ми по доріжці йшли? (йшли)
Ми їжачка знайшли? (знайшли)
Грибочки йому віддали? (віддали)
І далі пішли.*

Вихователь. Сьогодні я розкажу вам яка пригода сталася з їжачком в осінньому лісі.

Одного разу вийшов їжачок з своєї норки прогулятися та грибів зібрати на зиму. Навкруги було тихо, затишно, співали пташки, в небі курликали журавлі. Дерев та куші одягли свої осінні вбрання. Сонячні промінці бавилися серед золотих гілочок дерев. Та раптом на небі з'явилися чорні хмари, налетів вітер, і пішов холодний дощ. І все навкруги змінилось. Коли їжачок повернувся до норки він не впізнав все навкруги. Килим потемнів, дерева були голі. Дуже засумував їжачок за золотим листячком.

Міні – бесіда:

Що побачив їжачок, коли повернувся до дому?
Чому змінилось все навкруги?
Чи сподобалася така картина їжачкові?
Чим можна допомогти їжачку?

Образотворча діяльність - колективна робота «Дерева восени».

Підсумок заняття.

Яка пора року розмалювала дерева?
Яка пригода сталася з їжачком?

Вам подобається допомагати іншим?

Вивчення вірша «Осінь» напам'ять.

Артикуляційні вправи-корисні та цікаві

Оксана ДОЦЕНКО, вчитель-логопед
Любов КУЗЬМИНСЬКА, вихователь

Люди правильно вимовляють різні звуки внаслідок гарної рухливості органів артикуляції (язик, губи, м'яке піднебіння, нижня щелепа). Розвиток точності, сили, а також диференційованість рухів вказаних органів відбувається у дитини поступово, в процесі його мовної діяльності. Прискорити розвиток основних рухів органів артикуляційного апарату дитини можна за допомогою спеціального зайняття, що проводиться у формі логопедичної артикуляційної гімнастики.

Яка ж роль артикуляційної гімнастики для дітей в процесі формування правильної звуковимови? За допомогою використання комплексу вправ з артикуляційної гімнастики діти можуть самостійно навчитися вимовляти звуки і слова, без залучення до цього процесу фахівця. Також за допомогою спеціальних вправ можна підготувати м'язову систему дитини, яка має серйозні відхилення у звуковимові, що надалі допоможе логопедові швидше виправити мовні дефекти.

Крім того, уроки артикуляційної гімнастики надають можливість усім, і дорослим і дітям, навчитися говорити правильно, красиво і чітко.

Усім відомим фактом є те, що формування письма відбувається на основі усної мови, саме з цієї причини недоліки усної мови надалі можуть привести до низького рівня успішності дитини в школі.

Для того, щоб дитина навчилася правильно вимовляти такі складні звуки як [с], [л], [з], [ш], [ж], [р] його губи та язик повинні володіти силою, гнучкістю, уміти довго утримувати потрібне положення, а також легко здійснювати переходи від одного руху до іншого.

Навчитися цьому може допомогти артикуляційна гімнастика. У комплекс артикуляційної гімнастики входять вправи, виконання яких сприяє поліпшенню вимови конкретних звуків.

Артикуляційна гімнастика цікава своєю яскравою, доступною, зрозумілою дітям формою. Діти з цікавістю, захопленням намагаються наслідувати педагога, повторити його дію. Повторюючи разом з педагогом вправи у дітей розвивається уява, збагачується мова, емоції.

Ми пропонуємо зробити цей процес більш цікавим та доступним за допомогою панно «Подорож Звукарика» та однойменної казки, яку ми придумали.

«Подорож Звукарика»

Ясне сонечко зійшло,
Все навколо ожило.
Квіти квітнуть біля хати –
Ми вдихаємо аромати.

Наш Звукарик біля хати
Вже готовий мандрувати.
Ось парканчик
(вправа «Парканчику»),
Ось доріжка,
Весело крокують ніжки.

До калюжі підійшов,
Жабеня він там знайшов.
А у жабки-скрекотушки
Посмішка по самі вушка.

(Вправа «Посмішка»).

Ось грибочок-сиріжка
(Вправа «Грибок»)
Вгорі-шляпка, знизу-ніжка.
За грибом змія сидить
І на хлопчика шипить

(Вправа «Змійка»).

Кінь злякався і біжить,
Треба його зупинить (Вправа «Зупиніть коня»)
Сів Звукарик на лоша
І до друзів поспіша (Вправа «Конячка»).

Слоненятко всіх вітає
Хобот вгору підіймає (Вправа «Хобот»).

Працюємо разом

Всіх запрошує сідати -
Частування починати.

Бджілка над столом кружляє
Дзвінко пісеньку співає
(Вправа «Бджілка»).

Є тут бублички смачненькі (Вправа «Бублик»),
З чаєм чашечки гарненькі (Вправа «Чашечка»),
Нам – вареннячко смачненьке
(Вправа «Смачне варення»),

Кіці - молоко тепленьке
(Вправа «Нагодуємо кицю»).

На гармошці діти грають
Всіх звіряток звеселяють
(Вправа «Гармошка»).

Зайчик кличе всіх звірят
З гірки покататись:
«Нумо хто сміливий з вас?
Будем починати!»
(Вправа «Гірка»).

Пригощались, веселились
Трохи всі ми притомились.
Час на потяг всім сідати
І додому вирушати.
(Вправа «Потяг»)

ОПИС АРТИКУЛЯЦІЙНИХ ВПРАВ

Вправа «Парканчик»

Посміхнутися, показати верхні та нижні зуби.
Утримувати в такому положення 10-15 секунд.

Вправа «Посмішка».

Рот трохи відкрити. Посміхнутись, губи розтягнути так, щоб було видно верхні зуби.
Утримувати таке положення під лічбу 10-15 секунд.

Вправа «Грибок».

Посміхнутися, відкрити рот. Присмоктати до піднебіння широкий язик. Краї язика мають примикати до верхніх зубів; утримувати 5-10 секунд.

Вправа «Змійка».

Рот широко відкрити. Язик сильно висунути уперед, напружити, зробити вузьким. Вузький язик максимально висунути вперед та заховати у глибо рот. Рухати язиком в повільному темпі 10-15 разів.

Вправа «Конячка».

Присмоктати язик до піднебіння, клацнути язиком. Клацати повільно, сильно. Розтягувати під'язикову зв'язку. Виконати 10-15 разів.

Вправа «Зупиніть коня».

Діти виконують вправу «Конячка», потім зупиняють коня, промовляючи: «Тпрр-тпррру».

Вправа «Хобот».

Витягнути напружені й зімкнені губи вперед як при вимові звука [y]. Утримувати в такому положенні 5-10 секунд.

Вправа «Бджілка».

Підняти широкий язик і розмістити його кінчик за верхніми зубами. Попросіть малюка довго вимовляти звук «дж», що нагадує дзижчання. Виконати 10-15 разів.

Вправа «Бублик».

Витягнути губи вперед, округлити, як при вимові звука О. Утримувати в такому положенні 5-10 секунд.

Вправа «Чашечка».

Рот широко відкрити. Широкий язик підняти угору. Потягнутися до верхніх зубів, але не торкатися їх. Утримувати в такому положенні 10-15 с.

Вправа «Смачне варення».

Висунути широкий язик, облизати верхню губу та заховати язик у глибо рта. Повторити 10-15 разів.

Вправа «Нагодуємо кицю».

Висунути широкий язик вперед, повільно прибрати в глибо рта, злегка підвівши кінчик і бічні краї язика, зробивши «чашечку», виконувати 5 - 6 разів, поступово прискорюючи темп.

Вправа «Гармошка».

Посміхнутися, відкрити рот, приклеїти язик до верхнього неба і, не відпускаючи мови, закривати і відкривати рот. Губи знаходяться в положенні посмішки.

Вправа «Гірка».

Рот відкрити. Бокові краї язика притиснути до верхніх кутніх зубів. Кінчиком язика доторкнутися до нижніх передніх зубів. Утримувати в такому положенні 15 с.

Вправа «Потяг».

Діти протяжно промовляють звук [y].

Бажаємо Вам успіхів!

**Гра для розвитку дрібної
моторики «Чарівні клаптики»**

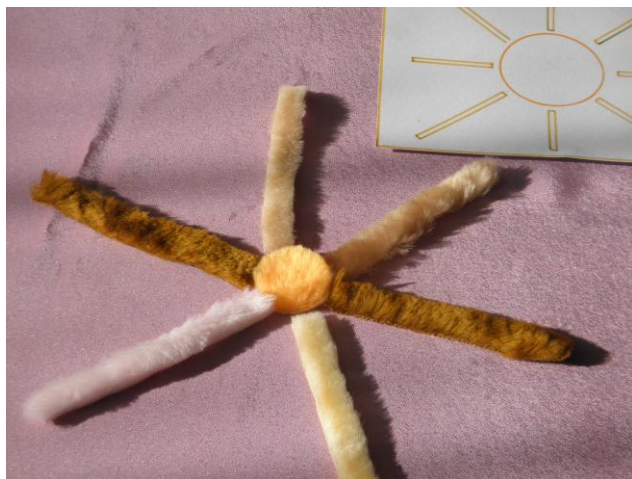
Квітка

Промінчик сонця землю зігріває,
Всепочинає від тепла рости.
І гарна квітка в полі зацвітає...
То ж будь чарівним промінцем і ти...

Сонечко

Вийди, вийди, сонечко,
На дідове полечко,
На бабине зіллячко,
На наше подвір'ячко.

Кораблик

Кораблику, кораблику,
Пливи, пливи по морю.

Ялинка

Ялиночка зелена,
Ялиночка моя!
Яка ж ти гарнесенька,
Яка ж ти мала!

А я люблю, коли сміються діти
А я люблю, коли сміються діти,
Коли на личку радість вирає.
А усмішка яким промінням світить...
І в цьому мудрість виховання є.
Коли любов'ю сповнене сердечко,
Турботою за маму й татуся.
Й за тих, хто поруч, далі й недалечко.
У тому мудрість виховання вся.
Коли дитина змалку розуміє,
Що від любові розпочався світ,
Добро і злобу розрізнити вміє
І має доброту з маленьких літ
В своїй душі і наміри хороші,
А світло серця людям роздає
Від щедрості людської, не за гроші...
От в цьому мудрість виховання є.

Надія Красоткіна

Виразне мовлення

Тетяна ГОРДІЄНКО, вихователь

Працюючи з дітьми старшої групи, я зіткнулася з тим, що у них погана розвинена зв'язна мова. Коли діти розповідають вірші, відповідають на питання, немає виразності та емоційності. Тому для себе я обрала тему над якою буду працювати протягом року «Виразне мовлення».

Моя мета – виробити у дітей уміння правильно, чітко, зрозуміло висловлювати свою думку, навчити з інтонацією вчити вірші. В роботі з дітьми старшого дошкільного віку я використовую чистомовки, скоромовки, казки, загадки, вірші, потішки та колискові. Проводжу бесіди на різні теми, де діти навчаються логічно мислити, порівнювати та робити висновки.

Мовлення – особлива та найбільш досконала форма спілкування. В процесі мовного спілкування діти обмінюються думками і впливають один на одного.

Емоційно – творчий настрій і етичні відчуття у дошкільників пробуджує поезія. Виразність наділяє художнє слово здатністю викликати емоції, відчуття у слухача, підкреслювати головне. Вона загострює враження і уяву, тобто підсилює розумову діяльність дитини.

Під час спостережень, розглядання ілюстрацій, котрі я надаю дітям, вони підбирають порівняння, уособлення. Шлях до творчості розвивається у дітей старшого віку за допомогою накопиченого досвіду сприйняття віршів про природу, спостереження явищ, образів. Діти проявляють особливу чуйність до навколишньої природи, прагнуть самостійно складати віршики.

ВЧИМО ВІРШІ

Дошкільники заучують вірші напам'ять. Я планую вірші по сезону та знанням, які одержують діти в означений період. Наприклад, перш ніж вчити вірш П. Воронька «Їжачок - хитрячок» у старшій групі, показую дітям живого їжачка або картинку з його зображенням.

У куточку книги періодично влаштовую виставки дитячих книг, різних за тематикою. Проводжу з дітьми ранки та вечори, присвячені творчості українських письменників.

Коліскові пісні – супутник дитинства. Вони на ряду з іншими жанрами містять в собі могутню силу, що дозволяє розвивати мову дітей дошкільного віку. Такі пісні містять широке коло відомостей про навколишній світ. Колисанка, як форма народної творчості, містить в собі великі можливості у формуванні фонемного сприйняття. Колискові пісні

дозволяють запам'ятовувати слова і форми слів, освоювати лексичну сторону мову.

Народні пісні, потішки – прекрасний мовний матеріал, який я використовую на заняттях з розвитку мови дітей. Актуальним завданням мовного розвитку в старшому віці є вироблення дикції. Для того, щоб допомогти дітям запам'ятати вірш, я користуюся такими прийомами:

- Пропоную назвати уривки, які їм особливо сподобалися;
- Продумую питання у вигляді цитат з тексту;
- Читаю вірш, не повідомляючи його назву. Пропоную дітям дати можливість самим поміркувати над назвою. Потім повідомляю прізвище автора.
- Вірш заучую цілком, що забезпечує свідомість читання і правильне тренування пам'яті. В процесі бесіди, в тому числі при заучуванні, проводжу велику роботу з формування виразності мовлення. Наприкінці заняття я викликаю дитину, яка виразно читає або використовую іграшку, котра заохочує дітей вчити вірші.

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ БАТЬКІВ

- Спілкуйтеся з дитиною якомога більше.
- Збагачуйте словниковий запас дитини.
- Розмовляйте повільно, грамотно і чітко.
- Спонукайте дитину до мовлення.
- Багато читайте дитині, вчить її переказувати, разом вчіть вірші, складайте цікаві історії за картинками.
- Стимулюйте дрібну моторику рук для розвитку мовлення.

- Виконуйте вправи для пальчиків, малюйте крейдою, олівцями, фарбами, грайте в мозаїку.
- Хваліть свою дитину після кожного успіху.

*Мово рідна! Джерело єднання.
Слово – думка з дужими крильми,
Солов'їна пісня на світання,
Що з далеких літ живе в мені.
Мово – дія, мрія, сподівання.
Кілька слів – мереживо думок.
Через розум, серце – спілкування,
Пісня, повість, жвавий діалог.
Мово рідна! Пам'яті криниця.
С колісанки сіялась зерням.
Врунилася в дітях, мов пшениця,
Як в барвистім килимі земля!*

Наталія Квітка

Заняття «Подорож до Діда Грамотія»

Мета: закріплювати знання дітей про голосні і приголосні звуки; ділити слова на склади; продовжувати вчити робити звуковий аналіз слів; вправляти в інтонуванні звуків; закріплювати вміння складати речення за схемами; розвивати увагу, пам'ять, фонематичний слух; виховувати зацікавленість на занятті, посидючість, бажання займатись.

Хід заняття:

Сюрпризний момент (лист від Діда Грамотія)

Читання листа:

«Дорогі діти старшої групи «Росинка»! Пише вам Дід Грамотій з країни АБВГД-ка. До мене дійшли відомості, що ви дуже допитливі діти і любите займатися. Я прислав для вас подарунок в скриньці, але вона чарівна, з п'ятьма замками. Знайти ключі не складно, треба лише вгадати де вони лежать. Мої чарівні помічники заховали ключі у вас в групі. Відгадайте мої загадки і дізнаєтеся де шукати ключі. Коли зберете п'ять ключів – скринька відкриється. Правда є ще один секрет! Але про це ви дізнаєтеся пізніше. «Бажаю успіху!»»

Дід Грамотій

Вихователь: - Ну що будемо шукати ключі? А ось тут і загадка в листі.

Загадка.

«Є в кімнаті портрет

У всьому на вас схожий
Засміється – і у відповідь

Він засміється теж» (дзеркало)

Вихователь: - А ключ не простий! На нім завдання. Ось про який секрет говорилося в листі Діда Грамотія. Впораємося – один замок відкриємо.

Завдання 1.

(на картці зображена квітка - мак)

Вихователь: - Скільки звуків у слові?

Який 1, 2, 3?

Вихователь: - Давайте проспівемо перший звук [м-м-м] Виходить?

Вихователь: - Що заважає? (губи)

Це який звук? (приголосний)

Вихователь: - Він твердий чи м'який?

Вихователь: - Другий звук [а-а-а] (голосний)

- Третій звук [к] (твердий)

«Поки ми слова шукали

Нас картки с фішками чекали,

Що зображено – назвіть

Та моделі слів складіть»

(складають звуковий аналіз слів – ліс, сом)

Завдання 2.

Загадка

«Не куш, а з листочками

Не людина а розмовляє.

Не сорочка, а зшита» (книга)

Діти: - Треба шукати у куточку Книги.

Вихователь: - Дід Грамотій дуже любить розповіді. Одного дня він забув закінчити слова. Допоможемо?

Гра «Підкажи останній звук».

У нашому лісі живуть (вов_к, зає_ць, каба_н, лиси_ця).

У нашому лісі ростуть дерева (кле_н, ду_б, беріз_ка, ялин_ка).

На нашому городі ростуть (цибу_ля, огіро_к, помідо_р, бурячо_к).

Вихователь: - Молодці! Є і другий ключ у нас.

Завдання 3.

Загадка

«В кімнаті стіл накритий є
На ньому чашка й блюдце,
Серед столу, мов начальник,
Гарний та пузатий...» (чайник)

Діти: - Треба шукати у куточку Кухня.
«Зіна любила стрибати через мотузочок.
Попросила вона у мами мотузочок і побігла на галявину. Подивилася кругом – немає її подружок. Зіна почала голосно звати подруг.
Ка - тя, Ка - ри - на, Та - ня, На – та – ша, Ві – ка! Подружки почули її, прибігли і почали весело грати»

Питання.

Як дівчина гукала своїх подруг?
Чи вимовляла вона ціле слово або по частинам?

Вихователь: - Ми знаємо, що всі слова можна поділити на склади за допомогою хлопків.
(Діти ділять імена на склади)

Щось малеча зажурилась, мабуть трішечки втомилась.

Треба нам вже відпочити, фізхвилинку зробити.

Фізхвилинка

«Трава – низенька, низенька,
Дерева – високі, високі,
Вітер дерева колише годась,
То вправо, то вліво,
То вперед, то назад,
То вниз пригинає.
Птахи летять відлітають,
А діти тихенько на місце сідають.»

Завдання 4.

Загадка

«Що за диво-цеглинка
В подарунок я отримав,

Що складу з них – зламаю
Усе з початку починаю» (дерев'яні кубики)

Гра «Асоціація».

Хто і що літає? (літак, куля, пушинка, птах, муха, листя).

Хто і що плаває? (корабель, дошка, людина, риба, собака).

Хто і що гріє? (піч, сонце, грілка).

Хто і що стрибає? (м'яч, заєць, коза, людина).

Завдання 5.

Загадка

«Б'ють його, а він не плаче
Тільки вище й вище скаче» (м'яч)

(Складаємо речення за схемами зі словом м'яч)
М'яч синій. На підлозі лежить м'яч. Діти грають м'ячем.

Підсумок заняття.

Діти нарешті ми з вами знайшли всі ключі. Ми робили звуковий аналіз слів, ділили їх на склади, додавали голосні та приголосні звуки і складали речення за схемами. Підходьте до мене, беріть ключі і спробуємо відкрити скриньку.

Подивіться, Дід Грамотій надіслав вам печиво «Буквочки». Пригостайтеся, будь ласка. А давайте на прогулянці напишемо листа в країну АБВГД-ка та подякуємо за цікаве заняття.

Його можна порівняти з ранковою зорею, що рожевіє ніжним рум'янцем висхідного сонця... Ранній період життя дитини багато в чому залежить від нас дорослих, які виховують дітей. Є такий вислів: «Діти не тільки наше майбутнє, а й наше минуле». Минуле, тому що весь досвід людства в цілому і особистий досвід виховання ми апробуємо на дітях. Вся мудрість століть закладена в фольклорі. Діти є носіями цього величезного багажу, щоб передати його новим поколінням. Малюк всьому навчається у спілкуванні з дорослими, ранній досвід дитини створює той фон, який веде до розвитку мови, вмінню чути і слухати, думати, готує дітей до виокремлюванню сенсу слів.

Дитина не народжується зі сформованою промовою. Поступово, крок за кроком, він вчиться говорити - опановує вмінням вимовляти певні звукосполучення. У міру того як зростають промовляючі здібності дитини, збільшується і його вміння розуміти мову оточуючих. І через деякий час, вимовляючи слова, а потім пов'язуючи їх між собою в пропозиції і фрази, дитина опановує особливістю ясно і послідовно висловлювати свої думки.

Однак деколи навіть розумово і психічно здорові діти відчують труднощі в оволодінні мовою. Велика кількість дітей до 3-4 років ще дуже погано говорять.

Дітям потрібна додаткова допомога в розвитку і формуванні мови. І тут неможливо переоцінити роль фольклору, а в особливості його малих форм: пісеньок, потішок, приказок, казок, примовок, закличок та ін..

Працюючи з дітьми раннього дошкільного віку більше 8 років, прийшла до висновку: організувати режимні моменти, провести гру - заняття, зустрічі новачка, заспокоїти не в міру розходився малюка і т. д. мені допомагають потішки, примовки,

колискові, створені російським народом вплині століть і увібрали в себе всю його мудрість, доброту, ніжність і любов до дітей.

У наші дні твори усної народної творчості (колискові пісні, пестушки, потішки) практично не використовуються. У сім'ях знають усі менше обрядів, забувають пісні та колискові.

Одним з недостатньо вивчених питань педагогіки є фольклорна творчість, яка в минулому нашого народу мала велике значення. Педагоги і психологи відзначають, що дитина засвоює рідну мову, перш за все наслідуючи розмовній мові оточуючих. На жаль, батьки у наш час через складні соціальні умови, через зайнятість часто забувають про це і процес розвитку мови своєї дитини пускають на самоплив.

У дошкільному дитинстві розширюється коло спілкування дітей. Діти, виходячи за рамки вузькосімейних зв'язків починають спілкуватися з ширшим колом людей, особливо з однолітками. Це вимагає від дитини повноцінного володіння засобами спілкування, основним з яких є мова.

Величезну роль на цьому етапі відіграє збагачення словника дитини., який залежить від умов життя і виховання.

Для оволодіння мовою дитині потрібна мовна активність. Багата і різноманітна мовна діяльність - запорука успішного засвоєння мови на будь-якому віковому етапі. Нерідко буває дуже важко виправити ті недоліки мови, які закладені в дошкільному віці. Існують бар'єри можливостей мовного розвитку, пов'язані з фізіологічним дозріванням нервових центрів. У віці близько трьох років закінчується в основному анатомічне дозрівання мовних областей мозку. За даними фізіології, функції центральної нервової системи найбільш легко піддаються тренуванню саме в період їхнього природного формування.

Діти у віці від двох до п'яти років - самі балакучі. А. К. Маркова відзначала, що в цей період дошкільнята володіють двома видами мови: «для нас» і «для себе». Промовою «для нас» дитина користується, коли говорить з дорослим, мовою «для себе», коли самостійно грає і розмовляє зі своїми іграшками. На цьому етапі дитина відчуває нестачу словникового матеріалу. Його необхідно поповнювати.

Свою практичну діяльність з дітьми раннього дошкільного віку будує на таких основних принципах: на ретельному, зумовленому віковими можливостями дітей відборі матеріалу; інтеграції роботи з різними

напрямами виховної роботи та видами діяльності дітей (розвиток мовлення, ознайомлення з природою, різні ігри); активного включення дітей.

Застосовую такі прийоми навчання, як динамічний акцент на фрагментах тексту, співучість, наочність, кількаразове повторення в ігровій формі і в режимних моментах. Для цього використовую потішки для сну, годування, прогулянки та ін.. Все це викликає позитивний емоційний відгук у молодших дошкільнят, бажання ще раз їх чути і запам'ятати. Малюки слухають їх, просять повторити добре знайомі й улюблені, чому значною мірою сприяє і особлива ритмічна організація, яка відіграє певну роль у створенні психологічного комфорту.

Розуміючи, що вдосконалення мовного спілкування неможливо без розширення словникового запасу дитини, приділяю велику увагу його закріпленню і активізації. Щоб нові, досить важкі слова міцно увійшли в лексикон дітей, використовую різні методичні та ігрові прийоми.

«Докажи слівце»

*Це лялечка, Акулька,
У неї ліжечко - ... (люлька).
В пічку злазити дуже радий,
А звуть його ... (Рогач).
У неї дошка і палка -
Це бабусина ... (Прядка).
Кашу варить всім казанець,
Круглобокий ... (Чавунець).*

«Словесне лото або Кому що»

Картки з картинками (бабуся, прядка, люлька, господиня, рогач, чавун, коромисло, відро, немовля та ін.)

Важливою умовою успішної роботи над словником дітей є єдність розвитку словника з розвитком пізнавальних процесів.

Розширюючи словник дітей через український народний фольклор, не можна не відзначити пізнавальне значення таких словосполучень з українських народних казок, за якими можна вчити орієнтуванню в просторі, давати поняття про тимчасові уявлення, величину. Ось тільки деякі з них:

*Направо підеш-скарб знайдеш,
Наліво підеш - коня втратиш,
Прямо підеш - сам пропадеш.
Ранок вечора мудріший.
Не по днях, а по годинах.
Від мала до велика.*

Наступним завданням мовного розвитку є виховання звукової культури мовлення. І її я намагалася вирішити, використовуючи різні види російського фольклору. Для артикуляційного та пальчикової гімнастики брала народні ігри «Сорока-ворона», «Цей пальчик в ліс ходив», «Цей пальчик-дідусь», «У нашої у бабусі десять внучат» та ін. Це сприяє розвитку моторики рук, виробляє вміння промовляти текст спільно з виконуваними діями.

Враховуючи, що звукова культура мовлення це не тільки правильна звуковимова, але й вміння регулювати темп, гучність, дихання, звернулася до такого виду фольклору, як заклички, колискові, скоромовки.

Саме слово «заклички» спонукає дітей говорити голосно - закликати. Використовувала такий прийом: «Скажи так, щоб сонце тебе почуло!» Та хіба можна сказати тихо такий текст, в змісті якого споконвічно закладена прохання, бажання бачити сонце!

*Сонечко, з'явися!
Червоний наряд!*

Щоб рік від року була у нас погода!

Протилежними властивістями володіють пестушки. Їх хочеться промовляти

співуче, ласкаво, тому сам зміст спонукає дітей вимовляти їх тихо, спокійно.

*Тихіше, кури, не шуміть,
Мого Ваню не будіть,
А мій Ваня буде спати,
Буде оченята закривати.*

Педагогічна наука давно визнала скоромовки інструментом вдосконалення вимови, зміни темпу мови, розвитку артикуляційного апарату. Але ще в давнину люди зрозуміли всю їх педагогічну цінність і використовували для виховання у дітей почуття ритму, для подолання недорікуватості. Постійно використовуючи цей жанр фольклору в роботі зібрався практичний матеріал.

Велика цінність фольклору у формуванні у дітей слухової уваги, фонематичного слуху і правильної вимови, так як сама звукова орієнтація фольклорного вірша наповнена достатком рим, повторів, співзвучностей.

*Пішов ведмідь до броду - шубовсть у воду!
Вже він мок, мок, мок,
Вже він киць, киць, киць.
Вимок, викіс, виліз, висох,
Встав на колоду -
Шубовсть в воду!*

Щоб сформувати зв'язну мову дитини, необхідно навчити його користуватися різними звуковими засобами. Це і інтонація, і логічний наголос, підбір найбільш підходящих слів, і багато іншого.

Основою зв'язного мовлення, укладає в собі різні мовні засоби, є діалог. Для діалогу характерні неповні речення, вигук, питання, яскрава інтонаційна міміка. Все це ми знаходимо у фольклорних діалогічних текстах. Звучання і обігрування лише одного діалогічного фольклорного тексту допомогло дітям освоїти питальну інтонацію «Курочка – рябущечка?».

Конкретність сформульованих запитань викликає чітку і просту відповідь. Неповна пропозиція допомагає зберегти інтонацію питання, почути її в тексті. Освоївши інтонаційну виразність в коротких неповних реченнях, діти зможуть її проявляти в поширених і складних реченнях.

Досвід показав, що окличну інтонацію продуктивніше відпрацьовувати на закличках, так як в них присутній вигук:

«Сонечко!

Ведричко!

Вийди скоріш!

Будь до нас добріш!»

Великий вплив на виховання яскравої інтонаційної виразності, емоційності мовлення дітей впливають українські народні словесні ігри, як їх ще називають, ігри з приговорами. Для них особливо характерні інтонаційно-мімічні компоненти, які залежать від особистих здібностей гравців, від духу гри. Напевно, тому діти їх так люблять.

Гра «Дівця - дівця».

Учасники: дівця - ведучий і група дітей.
Діти.: Дівця - дівця, сходи по водицю!
Дівця. Я вовка боюся, я лисиці боюся, я ведмедя боюся!

Діти. Вовк на роботі, лисиця на болоті, а ведмідь сміється - голова трясеться!

Дівця. Зловлю вас усіх зараз!

(Ловить, діти тікають.)

Чим частіше діти грали в цю гру, тим сильніше виявлялися емоції і міміка. Якщо на початку вони просто проговорювали текст, то пізніше в їхній мові з'явився відтінок насмішки, інтонаційна виразність. Дівця промовляла текст примхливим тоном, з'явилася відповідна реакція на глузування, яка виразилася в міміці та інтонації.

До цієї гри можна додати і ряд інших, які нададуть вихователю неоціненну допомогу в розвитку інтонаційної виразності мовлення дітей. Наприклад: «Кишенька - мурисенька», «Кривий півень», «Трух - Трух», «Я - хитра лисиця».

Хочеться відзначити позитивний вплив театралізованої діяльності на всі фактори розвитку мовлення дитини. Різноманітні види барвистих театрів в поєднанні з недовгими, але колоритними в мовному відношенні фольклорними текстами спонукають дітей проявляти всі свої мовні знання, емоційні якості. Особливо цінні в цьому відношенні потішки, небилиці, короткі казки, героями яких є тварини і діти.

Осінь до нас завітала (заняття з розвитку мовлення)

Програмовий зміст: вчити дітей розказувати про осінні ознаки з опорою на предметні картинки. Сприймати й відтворювати ритмічний характер потішки. Синхронно із текстом виконувати ігрові рухи – грозити пальчиком, постукувати пальчиком по столу, крутити підняті вгору кисті обох рук. Розвивати зорове сприйняття та увагу. Виховувати любов до рідної мови, народної творчості.

Попередня робота: спостереження за осінніми явищами природи, читання потішок та пісеньок про осінь.

Хід заняття.

Пропоную дітям згадати, як ми гуляли в осінньому парку. Ставлю дітям запитання:

Яка зараз пора року? (Осінь)

Яка пора року минула? (Літо)

Яка погода восени? (Дощова, хмарна)

Яка погода влітку? (Жарка)

Якого кольору листочки на деревах восени?
(Жовті, червоні)

Якого кольору листочки влітку? (Зелені)

Який осінній дощ? (Холодний)

Яке осіннє небо? (Похмуре)

Як одягнені люди восени?

Як одягнені люди влітку?

Пропоную дітям розглянути сюжетну картинку «Осінь». Розглядаючи її, підкреслюю осінні ознаки.

Кладу перед кожною дитиною вирізані предметні картинки із зображенням ознак осінньої пори. Називаю ознаку осені, а дитина повинна знайти відповідну картинку.

Восени часто іде дощ.

Восени дме сильний вітер.

Восени птахи відлігають у теплі краї.

Восени ми одягаємо чобітки і теплий одяг.

Восени з дерев опадає листя.

Восени сонечко ховається за хмарами.

Фізкультхвилинка « Листопад»

Листопад! Листопад!

З дерев листочки всі летять.

У повітрі покружляли

І під ніжки нам упали!

Зауважую, що восени часто іде дощ. Читаю потішку про дощик. Прошу дітей виконувати під час читання ігрові рухи – погрозити пальчиком, постукати пальчиком по столу, покрутити піднятими вгору кистями обох рук.

Дощику, дощику,

Зачекай!

(погрозити пальчиком)

Ти не лий, постривай!

Вже набридли нам дощі,

По дахах не торохти.

(постукати пальчиком по столу)

Дощику, дощику,

Пожалій!

Нам доріжки не залий!

(кругові рухи кистями обох рук)

Розказую дітям про те, що дощ може іти сильно (ллі) і несильно (накрапає).

Розглядаємо разом з дітьми малюнки. Пропоную їм відгадати, що робить дощик – ллі чи крапає. Гру проводжу кілька разів.

«У дітей немає ні минулого, ні майбутнього, зате, на відміну від нас, дорослих, вони вміють користуватися сьогоденням»

Лабрюєр

Профілактика мовлення музичними засобами

Алла СЕМЕНИСТА, музичний керівник

Музичне виховання – невід’ємна складова частина освітньо-виховного процесу в дошкільному закладі, важливий засіб не тільки гармонійного розвитку дитини, але й корекції різних патологій, зокрема мовленнєвих.

Науковці з дошкільного виховання А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик ввели в сучасну дидактику термін “музично – мовленнєва діяльність”. Взаємозв’язок музичної та мовленнєвої діяльності виховує у дітей естетичні почуття, розвиває музичний, поетичний слух та стимулює мовленнєвий розвиток дітей.

Розглянемо можливості кожного засобу музичного виховання для реалізації завдань корекційного навчання.

Слухання музики

Засоби музичного виховання (слухання музики, спів, музично-ритмічні рухи, музичні ігри, гра на музичних інструментах, музично-дидактичні ігри) є водночас і чудовим засобами профілактики та корекції мовленнєвих порушень дітей-дошкільників.

Слухання музики має велике значення для формування фонематичних процесів, розвитку слухової уваги та слухового контролю. Діти можуть слухати як мелодію, що відтворює музичний працівник на різних

музичних інструментах (піаніно, фортепіано, баян, акордеон, скрипка, барабан і т. ін.), музичних іграшках, так і музичні записи.

Основними складовими завдань розвитку слухової уваги є:

- ✓ порівняння музичних звуків зі звуками навколишнього середовища;
- ✓ розрізнення висоти звука;
- ✓ розрізнення музичних інструментів на слух за тембром звучання;
- ✓ сприймання та розрізнення в музиці різних настроїв (весела, сумна);
- ✓ розрізнення музики за темпом (швидка, повільна);
- ✓ розрізнення музичних творів за жанрами (танок, марш, колискова, пісня);
- ✓ визначення характеру музики (спокійна, плавна, рухлива, жвава, грайлива).

Реалізація цих завдань є хорошим підґрунтям для формування фонематичних процесів дитини, що в свою чергу є основою мовленнєвого розвитку. Доречним є використання таких дидактичних ігор:

“Чарівна торбинка”

“Що звучить?”

“Де звучить?”

“Ведмедик танцює і відпочиває”.

Співи

Сприяють зміцненню м'язів артикуляційного апарату, формуванню мовленнєвого дихання, слухової уваги, почуття ритму. Реалізація цих завдань забезпечує успішний мовленнєвий розвиток, в окремих випадках навіть його корекцію. І педагоги, і медики однозначно стверджують, що співи – найефективніший засіб лікування

такої складної мовленнєвої паталогії як заїкання. В основі заїкання лежить перш за все порушення мовленнєвого дихання. При правильному природному співі дихання зміцнюється, розширюється, робиться спокійним, глибоким, плавним.

В процесі співу зміцнюються м'язи артикуляційного апарату. Виразність співу залежить від правильної артикуляції звуків, що забезпечується чіткими та міцними рухами язика, губ, мимічних м'язів, м'язів гортані. В практиці музичного виховання використовується спів під музичний супровід, спів без музичного супроводу (акапелла).

Надзвичайно велике значення для розвитку почуття ритму та слухової уваги має спів без музичного супроводу. Діти вчаться слухати голос товаришів, відрізнити крикливий спів від м'якого, фальшивий від чистого, правильну вимову від спотвореної.

Дуже велике значення для мовленнєвого розвитку і формування співочих навичок мають підспівки або вокальні вправи на невеликих інтервалах у вигляді наслідування: крику гусей – га-га-га

кудахтанню курей – ко-ко-ко

грі на дудочці – ду-ду-ду

грі на балалайці – ля-ля-ля

Музично-ритмічні рухи

Музично-ритмічні рухи сприяють розвитку загальної та дрібної моторики, що є важливими засобами активізації та корекції мовленнєвого розвитку дошкільника.

Програма ставить такі завдання з навчання дітей музично-ритмічним рухам:

Формувати у дітей:

- почуття ритму (розрізнення та відтворення ритму);
- відповідність рухів характеру музики:
- ритмічне марширування (спокійно, весело, бадьоро),
- біг (весело, легко, дрібно),
- підстрибування (як м'ячик, як зайчик);
- вміння вільно рухатись у різних напрямках (парами, ланцюжком, по колу);
- вміння передавати характер танцю рухами (каблучок, притупи, пружинки);
- творчість у рухах і пластиці – знаходити виразну міміку, виразну пластику.

Музичні ігри сприяють реалізації дидактичних завдань як музичного так і мовленнєвого розвитку дошкільника.

У програмі надзвичайно велика роль надається музичним іграм–драматизаціям. Їх проведення ставить за мету: формувати вміння відтворювати характерні відносини осіб, ролі яких виконуються, удосконалювати інтонаційну виразність діалогічного мовлення.

Гра на музичних інструментах розвиває почуття ритму, слухову увагу. Для реалізації дидактичних завдань має значення ще й вид музичного інструменту. Так, гра на ударних і клавішних інструментах активізує розвиток дрібної моторики, на духових – формує дихання.

Особливо велике значення для формування почуття ритму, розвитку слухової уваги має гра дитини на музичному інструменті в оркестрі або ансамблі.

Останнім часом великої популярності набули так звані логоритмічні заняття. Вони спрямовані на розвиток усіх компонентів мовлення, слухових функцій, мовленнєвої функціональної моторики, пам'яті, уваги, пізнавальних процесів, творчих здібностей. Все, що оточує нас, живе за законами ритму. Зміна пір року, день і ніч, серцевий ритм і багато іншого підпорядковане певному ритму. Будь-які ритмічні рухи активізують діяльність мозку людини. Тому з самого раннього дитинства рекомендується займатися розвитком почуття ритму в доступній для дошкільнят формі – ритмічних вправ та ігор.

Логоритміка корисна всім дітям, особливо тим, які мають проблеми становлення мовленнєвої функції, порушення звуковимови, заїкання.

Структурні елементи логоритмічного заняття:

- ✓ артикуляційна гімнастика – комплекс вправ для зміцнення м'язів артикуляційного апарату;
- ✓ чистомовки для автоматизації та диференціації звуків;
- ✓ пальчикова гімнастика для розвитку тонких рухів пальців рук;
- ✓ вправи на розвиток загальної моторики, що відповідають віковим особливостям дітей; для м'язо-рухового та координаційного тренінгу;
- ✓ фонопедичні вправи для зміцнення гортані та формування навичок мовленнєвого дихання;
- ✓ комунікативні ігри на розвиток динамічної сторони спілкування;
- ✓ вправи на релаксацію;
- ✓ вправи на релаксацію;
- ✓ пісні та вірші з супроводом рухів рук;
- ✓ музичні ігри на розвиток мови, уваги, вміння орієнтуватися в просторі.

Головний аспект роботи в цьому напрямку - розвивати творчу активність дитини.

Це доволі складна задача для дітей з мовленнєвими вадами, але дуже важлива: її вирішення допомагає їм розкритися, зняти напругу, та здобути свободу рухів та сприйняття.

Треба допомогти кожній дитині зрозуміти свій успіх, самореалізуватися, розвиватися більш гармонійно.

**Вас запрошує бібліотека сімейного
читання за адресою: м.Димитров,
мікрорайон «Молодіжний»**

До Ваших послуг:

- велика кількість сучасної літератури
- комп'ютеризований читальний зал
- зона Wi-Fi
- конференц-зал з мультимедійним обладнанням
- нові функціональні меблі
- зона відпочинку